

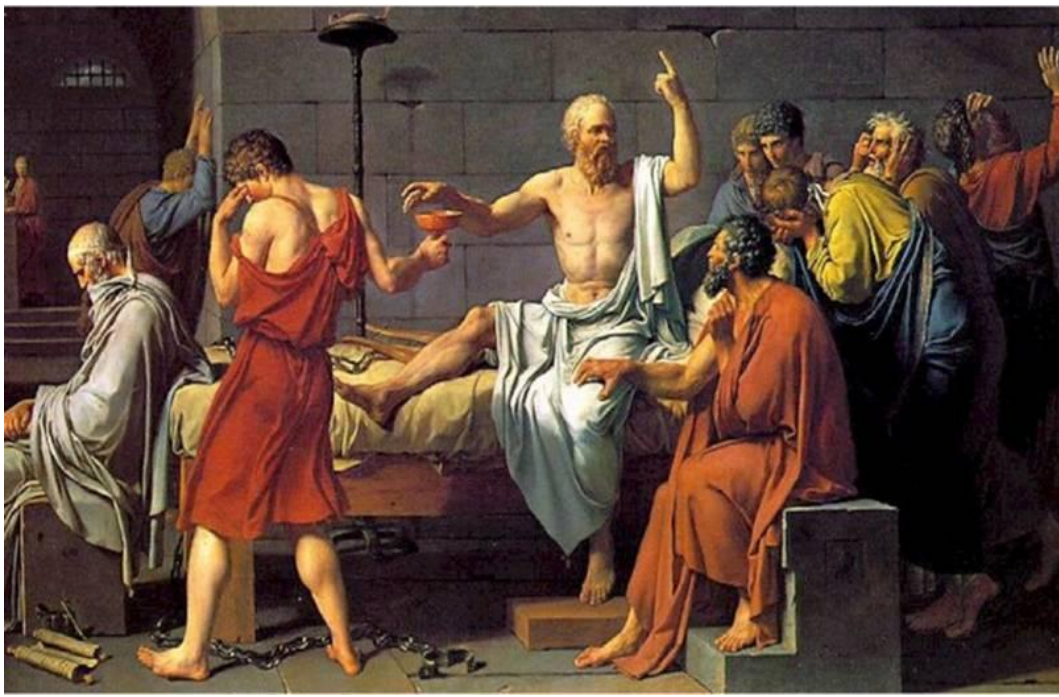
Γ.ΕΛ. ΜΟΙΡΩΝ

Project

Α΄ Τετράμηνο 2013-2014

« Απονομή Δικαιοσύνης στην Αρχαία Ελλάδα »

Υπόθεμα: Απολογία Σωκράτη

Εργασία των μαθητών:

- 1) Καμπουράκη Ελένη
- 2) Καμπουράκη Ευαγγελία
- 3) Καρυνιωτάκη Θεοδώρα
- 4) Κουμιανάκη Ελένη
- 5) Μαρκάκη Κατερίνα

Υπεύθυνη καθηγήτρια: Καλοχριστιανάκη Ευτυχία

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	σελ. 3
Εισαγωγή	σελ. 3
Βίος Σωκράτη	σελ. 4
Βίος Πλάτων	σελ. 10
Απολογία του Σωκράτη	σελ. 13
Συμπεράσματα σε σχέση με τον Σωκράτη	σελ. 27
Ερωτήσεις	σελ. 28
Επίλογος	σελ. 31
Βιβλιογραφία – Δικτυογραφία	σελ. 31

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η ερευνητική εργασία που ανέλαβε η ομάδα "Φιλόσοφοι" κατά την διάρκεια του Α' τετραμήνου της σχολικής χρονιάς 2013-2014 υπό την εποπτεία της φιλόλογου κ. Καλοχριστιανάκη Ευτυχίας, έχει θέμα την "Απονομή Δικαιοσύνης στην Αρχαία Ελλάδα"

Εμείς επικεντρωθήκαμε στο υπόθεμα που αφορά την απολογία του Σωκράτη. Για την εργασία συνεργάστηκαν ομαδικά οι μαθητές:

- 1) Καμπουράκη Ελένη
- 2) Καμπουράκη Ευαγγελία
- 3) Καρυγιωτάκη Θεοδώρα
- 4) Κουμιανάκη Ελένη
- 5) Μαρκάκη Κατερίνα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

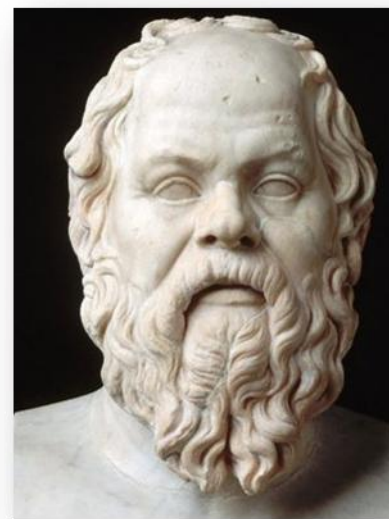
Η εργασία μας κινήθηκε σε τρεις θεματικούς άξονες.
Στην πρώτη φάση της διαδικασίας έρευνας μελετήσαμε τις βιογραφίες του Σωκράτη και του Πλάτωνα.
Επίσης εξετάσαμε την Απολογία του Σωκράτη.
Στην συνέχεια, αφού την μελετήσαμε σε βάθος δώσαμε τα συμπεράσματά μας στα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα:

- ◆ Πώς μας φάνηκε ο Σωκράτης μέσα από την Απολογία του;
- ◆ Εμείς αν ήμασταν δικαστές θα δικάζαμε τον Σωκράτη;

A. Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΗ

Ο Σωκράτης γεννήθηκε στην Αθήνα το 470/469 π.Χ. Ο πατέρας του, ο Σωφρονίσκος, ήταν λιθοξόος, επεξεργαζόταν, «πελέκαγε» δηλαδή λιθάρια ή σκάλιζε μάρμαρα για διάφορες εργασίες. Η μητέρα του, η Φαιναρέτη, ήταν «μαία» δηλαδή μαμή.

Όταν ήταν παιδί, ο Σωκράτης μορφώθηκε, όπως τα παιδιά της εποχής εκείνης, με τη «μουσική» (δηλαδή με μουσική, ανάγνωση, γραφή, μελέτη ποιημάτων, αριθμητική) και με τη γυμναστική. Όταν ήταν νέος φρόντισε να μορφωθεί μόνος του. Η Αθήνα βρισκόταν τότε στη μεγάλη υλική και πνευματική της ακμή. Ο Σωκράτης, όσο του ήταν δυνατό, θα παρακολουθούσε την πολύπλευρη πνευματική κίνηση της Αθήνας (παραστάσεις τραγωδίας και κωμωδίας, άλλες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, κίνηση γύρω από τη φιλοσοφία, τη ρητορική κτλ.). Τη μύησή του στον κόσμο της επιστήμης την άρχισε με τη σπουδή της Φυσικής και των Μαθηματικών. Ύστερα στράφηκε στη φιλοσοφία. Και όταν έγινε ώριμος άντρας, είχε αποκτήσει τη φήμη του σοφού.

Ήταν παντρεμένος με την Ξανθίππη και είχε αποκτήσει τρία παιδιά. Ο ίδιος ήταν λιτοδίαιτος και ολιγαρκής. Για τη συντήρηση της οικογένειάς του φαίνεται πως είχε κάποιο εισόδημα, αλλά πολύ μικρό. Μπορεί να θεωρεί βέβαιο, ότι τον ενίσχυε οικονομικά ο πλούσιος, αδελφικός του φίλος Κρίτων.

Ο Σωκράτης δεν αναμείχτηκε στην πολιτική. Συζητούσε βέβαια με τους μαθητές του και με τους φίλους του τα πολιτικά ζητήματα της πατρίδας του, αλλά δεν επιζητούσε να επιβάλλει τις γνώμες του στην εκκλησία του δήμου.

Ως πολίτης ήταν πειθαρχικός, ενάρετος και δίκαιος. Δίδασκε την απόλυτη πειθαρχία και υπακοή στους νόμους της Πολιτείας και έδινε ο ίδιος το παράδειγμα, εκτελώντας με προθυμία τα καθήκοντα που είχε ένας Αθηναίος πολίτης.

Στη διάρκεια του πελοποννησιακού πολέμου πήρε μέρος σε τρεις πολεμικές επιχειρήσεις: στην Ποτίδαια της Χαλκιδικής, στο Δήλιο της Βοιωτίας και στην Αμφίπολη, κοντά στο Στρυμόνα. Και στις τρεις έδειξε αξιοθαύμαστη σωματική αντοχή και απaráμιλλο θάρρος.

Στη δίκη των στρατηγών, ύστερα από τη ναυμαχία στις Αργινούσες (406 π.Χ.) μόνον ο Σωκράτης που ήταν τότε πρύτανης, αρνήθηκε να παρανομήσει, αδιαφορώντας για ενδεχόμενες συνέπειες, όπως θα δούμε παρακάτω. Επίσης,

όπως θα δούμε παρακάτω, αρνήθηκε να εκτελέσει παράνομη διαταγή των Τριάντα τυράννων, μολονότι γνώριζε ότι έτσι κινδύνευε η ζωή του.

Ο Σωκράτης εκτελούσε τα θρησκευτικά του καθήκοντα, μένοντας πιστός στους καθιερωμένους τότε τύπους της λατρείας.

Ο Σωκράτης ήταν δύσμορφος. Κάτω όμως από τη δυσμορφία του υπήρχε μια όμορφη και γαλήνια ψυχή και ένα πλούσιο, πρωτότυπο και λεπτό πνεύμα.

B. Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΗ.

Ο Σωκράτης δίδασκε με το διάλογο. Ντυμένος φτωχικά, σύχναζε στην αγορά της Αθήνας, στα γυμναστήρια, στις παλαιστές, στους περίπατους και σε άλλα μέρη, όπου συνήθιζαν να συγκεντρώνονται οι Αθηναίοι και κυρίως οι νέοι. Εκεί συζητούσε και με απλές ερωτήσεις εξέταζε ανθρώπους από κάθε κοινωνική τάξη, νέους ή μεγάλους στην ηλικία, ντόπιους ή ξένους, για τα ζητήματα θρησκευτικά, ηθικά, πολιτικά και κοινωνικά: Για τη ζωή τους, για τη μόρφωση των παιδιών τους, για τη δικαιοσύνη, για την αρετή κτλ., για προβλήματα δηλ. που ενδιαφέρουν γενικά τον άνθρωπο. Αυτή η συζήτηση ήταν συγχρόνως και διδασκαλία.

Τις συζητήσεις του Σωκράτη παρακολουθούσαν πολλοί, κυρίως νέοι. Έτσι σχηματίστηκε γύρω του ένας κύκλος από μαθητές, που θαύμαζαν τη σοφία και την αρετή του. Χρήματα για τη διδασκαλία του δεν έπαιρνε ποτέ από κανένα.

Ο Σωκράτης άρχιζε τη συζήτηση με την προσποίηση ότι δε γνωρίζει, αλλά ενδιαφέρεται να μάθει, λ.χ. τι είναι δίκαιο και τι άδικο, τι είναι θάρρος και τι δειλία, τι είναι καλό και τι άσχημο. Σε κανένα δεν έδινε την υπόσχεση ότι θα τον διδάξει κάτι συγκεκριμένο, γιατί πίστευε ότι ο άνθρωπος, αν μάθει πρώτα να χρησιμοποιεί το νου του (δηλ. το λογικό στοχασμό του), μπορεί ύστερα να σκέπτεται, να βρίσκει και να κατακτά την αλήθεια μόνος του. Γι' αυτό δεν προσέφερε ποτέ στο συνομιλητή του έτοιμες γνώσεις. Του ήταν αρκετό να κεντρίζει το συνομιλητή του με ερωτήσεις, ώστε να φτάνει μόνος του σε γνώσεις που τις είχε ήδη μέσα του. Η μέθοδος αυτή του Σωκράτη λέγεται μαιευτική. Όπως δηλ. «μαία» (η μαμή) βγάζει το παιδί από την κοιλιά της μάνας του, έτσι και ο Σωκράτης έβγαζε από το συνομιλητή του ό,τι εκείνος είχε μέσα του, χωρίς βέβαια να το γνωρίζει συνειδητά.

Στόχος της φιλοσοφικής έρευνας του Σωκράτη είναι ο άνθρωπος και τα προβλήματά του. Η έρευνα των φυσικών φαινομένων ούτε είναι δυνατή ούτε έχει σημασία. Εκείνο που προέχει, είναι να αποκτήσει ο άνθρωπος αυτογνωσία, να γνωρίσει δηλ. τον εαυτό του. Για να γίνει όμως αυτό, πρέπει

να μη στρέφει την προσοχή του μόνο στον εξωτερικό κόσμο, αλλά να ερευνά και τον εαυτό του. Έτσι θα γίνει ηθικά καλύτερος και ταυτόχρονα θα φιλοσοφήσει για τον προορισμό του ως άνθρωπου.

Και ο Σωκράτης λοιπόν και οι σοφιστές ενδιαφέρονται για τα ανθρώπινα προβλήματα. Αντίθετα όμως από τους σοφιστές, ο Σωκράτης δίδασκε ότι υπάρχει αλήθεια με γενικό κύρος. Ο άνθρωπος φτάνει στη γνώση με τη λογική του, όταν μάθει να την χρησιμοποιεί σωστά. Η γνώση του αγαθού οδηγεί τον άνθρωπο σε πράξεις καλές και δίκαιες. Άρα η αρετή και η γνώση ταυτίζονται, είναι στο βάθος το ίδιο πράγμα. Με την αρετή όμως ο άνθρωπος φτάνει στην ευτυχία. Γι' αυτό ο Σωκράτης δίδασκε ότι κανένας δεν είναι κακός με τη θέλησή του, αλλά γίνεται κακός από άγνοια της αρετής.

Ο Σωκράτης δίδασκε ακόμη τα εξής:

Δεν πρέπει να δίνουμε σημασία στη γνώση «των πολλών», δηλ. στο τι λέει ο πολὺς ο κόσμος για ένα ζήτημα. Σημασία πρέπει να δίνουμε στη γνώση εκείνων που είναι σώφρονες και ειδικοί σ' αυτό το ζήτημα.

Τα υλικά αγαθά δεν έχουν καμία αξία για τον άνθρωπο μπροστά στα πνευματικά και ηθικά αγαθά. Η αλήθεια, η σωφροσύνη, η δικαιοσύνη, η ανδρεία και η ελευθερία είναι τα αληθινά, τα γνήσια στολίδια της ψυχής του ανθρώπου.

Ο άνθρωπος έχει καθήκον να πράττει το αγαθό και να αποφεύγει το κακό. Ο ίδιος ο Σωκράτης έλεγε, ότι άκουγε μέσα του μια θεϊκή φωνή να τον εμποδίζει να πράξει κάτι που δεν ήταν σωστό. Τη φωνή αυτή την ονόμαζε «δαιμόνιο» .

Ο Σωκράτης δίδασκε και με το παράδειγμά του: Οι πράξεις του είχαν απόλυτη συνέπεια με τα λόγια του. Και η συνέπεια στη ζωή είναι για τον άνθρωπο υπέρτατο χρέος.

Καλώντας τους συμπολίτες του να γνωρίσουν τον εαυτό τους, να μελετήσουν σε βάθος τα προβλήματά τους και να ξανασκεφθούν όσα θεωρούσαν αυτονόητα, ο Σωκράτης υπήρξε με τη ζωή και με το έργο του η άγρυπνη ηθική συνείδηση της Αθήνας. Αυτός είναι ο λόγος που ενέπνευσε μεγάλη προσήλωση στο πρόσωπο του, αλλά και προκάλεσε και μεγάλες αντιπάθειες.

Ο Σωκράτης δεν έγραψε κανένα σύγγραμμα. Ό,τι γνωρίζουμε γι' αυτόν το αντλούμε από αρχαίους από αρχαίους συγγραφείς. Η καλύτερη πηγή για να γνωρίσουμε τον τρόπο της ζωής και τη διδασκαλία του Σωκράτη είναι τα έργα της πρώτης περιόδου του Πλάτωνα και απ' αυτά ιδιαίτερα η «Απολογία του Σωκράτη»

Γ. Η ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΗ

α) Οι φυσικοί φιλόσοφοι, προσπαθώντας να εξηγήσουν με τη λογική τα ουράνια σώματα και τα φαινόμενα της γης, διατύπωναν θεωρίες αντίθετες με τις θρησκευτικές αντιλήψεις των Αθηναίων. Γι' αυτό τους θεωρούσαν άθεους. Εξάλλου οι σοφιστές με τη διδασκαλία τους έφερναν νέες ιδέες, που ασκούσαν διαλυτική επίδραση στην πολιτική, κοινωνική και ηθική ζωή. Ιδιαίτερα η διδασκαλία των σοφιστών ασκούσε κακή επίδραση στους νέους, τους «διέφθειρε», δηλ. τους έκανε κακούς και επιβλαβείς στην κοινωνία και στην Πολιτεία, κατά την άποψη των επικριτών της σοφιστικής κίνησης.

Ο Σωκράτης ήταν αντίθετος και με τους φυσικούς φιλόσοφους και με τους σοφιστές. Πολλοί όμως Αθηναίοι, απλοί άνθρωποι, αλλά και μορφωμένοι, επειδή δεν είχαν γνωρίσει από κοντά το Σωκράτη ή επειδή δεν είχαν καταλάβει τη διδασκαλία του, τον θεωρούσαν ή φυσικό φιλόσοφο ή ένα συνηθισμένο σοφιστή. Επομένως γι' αυτούς ο Σωκράτης ως φυσικός φιλόσοφος ήταν άθεος, ως σοφιστής ήταν υπεύθυνος για τη «διαφθορά» των νέων και την παρακμή της Πολιτείας.

β) Πολλές φορές ο Σωκράτης, εξετάζοντας και ελέγχοντας τις γνώμες των συνομιλητών του για να φτάσει στην αλήθεια, αποκάλυπτε την άγνοιά τους. Έτσι όμως τους στενοχωρούσε ή και τους εξόργιζε, με αποτέλεσμα να γίνουν εχθροί.

γ) Τη διδασκαλία του Σωκράτη ότι δεν πρέπει να δίνουμε προσοχή και σημασία στη γνώμη των πολλών, τη θεώρησαν μερικοί ως αιχμή εναντίον της εκκλησίας του δήμου, δηλ. εναντίον του δημοκρατικού πολιτεύματος. Εξάλλου ο Σωκράτης ασκούσε κριτική σε ορισμένες αδυναμίες του δημοκρατικού πολιτεύματος, όπως στην εκλογή των αρχόντων με κλήρο. Επιπλέον, όπως είδαμε πιο πάνω, ο Σωκράτης είχε έρθει σε αντίθεση με τη δημοκρατία στη δίκη των στρατηγών. Όλα αυτά είχαν δημιουργήσει την εντύπωση, ότι ο Σωκράτης ήταν εχθρός της δημοκρατίας.

δ) Άλλοι πάλι από τους Αθηναίους θεωρούσαν το Σωκράτη υπεύθυνο για τις κακές και αντιδημοκρατικές πράξεις του Αλκιβιάδη και του Κριτία (ήταν ένας από τους Τριάντα τυράννους), επειδή ανήκαν στον κύκλο των μαθητών του και είχε μ' αυτούς φιλικές σχέσεις. Είχε δηλ. δημιουργηθεί η προκατάληψη ότι ο Σωκράτης ήταν ο δάσκαλος των εχθρών της δημοκρατίας.

ε) Με όσα έλεγε ο Σωκράτης για το «δαιμόνιο» του, νόμισαν μερικοί ότι διδάσκει μια νέα θρησκεία, αντίθετη με την επίσημη θρησκεία των Αθηναίων.

Για όλους αυτούς τους λόγους δημιουργήθηκε μια σύγχυση γύρω από το πρόσωπο και τη διδασκαλία του Σωκράτη: Ήταν ένας πνευματικός άνθρωπος,

που μπορούσε και έπρεπε να στοχάζεται ελεύθερα μέσα στη δημοκρατία, ή ήταν ένας επικίνδυνος ανατροπέας;

Έτσι το 399 π.Χ. τρεις Αθηναίοι πολίτες, ο Μέλητος, ο Άνυτος και ο Λύκων, κατηγορήσαν το Σωκράτη για ασέβεια. (Για αντιδημοκρατικές ενέργειες δεν μπορούσαν να τον καταγγείλουν, γιατί σύμφωνα με την αμνηστία που δόθηκε το 403 π.Χ., δεν επιτρεπόταν να κατηγορηθεί κανείς για πολιτικά αδικήματα). Από τους τρεις επίσημος κατήγορος ήταν ο Μέλητος. Η κατηγορία που υπέβαλε έλεγε: «Ο Σωκράτης είναι ένοχος και γιατί διαφθείρει τους νέους και γιατί δεν πιστεύει τους θεούς που πιστεύει ο τόπος, αλλά μας φέρνει άλλες καινούριες θεότητες». Σε τέτοιες κατηγορίες ο κατήγορος όριζε και την ποινή που πρότεινε να επιβληθεί στον κατηγορούμενο. Για ποινή του Σωκράτη ο Μέλητος όρισε το θάνατο.

Δ. Η ΔΙΚΗ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΗ.

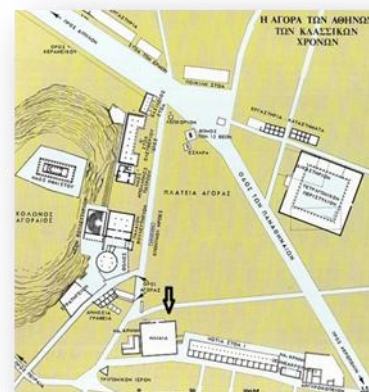
Η κατηγορία εναντίον του Σωκράτη ακολούθησε τον κανονικό δρόμο και παραπέμφθηκε στην Ηλιαία. Η δίκη έγινε την άνοιξη του 399 π.Χ. Την υπόθεση δίκασε ένα τμήμα της Ηλιαίας, που το αποτελούσαν 501 δικαστές.

Στη δίκη πρώτα μίλησε ο Μέλητος και ανέπτυξε την κατηγορία εναντίον του Σωκράτη. Έπειτα μίλησαν οι άλλοι δύο συγκατηγοροί, ο Άνυτος και ο Λύκων και υποστήριξαν την κατηγορία. Ύστερα το δικαστήριο κάλεσε το Σωκράτη να απολογηθεί. Οι μαθητές του είχαν φροντίσει να του ετοιμάσει μια απολογία ένας καλός ρήτορας, όπως συνηθίζονταν τότε. Την απολογία ετοίμασε με όλους τους κανόνες της δικαστικής ρητορικής ο ονομαστός ρήτορας Λυσίας. Ο Σωκράτης όμως αρνήθηκε να τη χρησιμοποιεί. Την απολογία του, είπε, την ετοίμαζε ο ίδιος σε όλη του τη ζωή με τις πράξεις του, δηλ. πράττοντας πάντοτε το αγαθό.

Έτσι ο Σωκράτης, με ήρεμη τη συνείδησή του, απολογήθηκε όπως ήθελε ο ίδιος.

Ύστερα από την απολογία του, το δικαστήριο κήρυξε ένοχο το Σωκράτη και τον καταδίκασε σε θάνατο.

Την κατηγορία εναντίον του Σωκράτη και την καταδίκη του σε θάνατο δε θα καταλάβουμε, αν δεν τις δούμε μέσα στο κλίμα της εποχής εκείνης: Το κλίμα ήταν τότε ποτισμένο από την απογοήτευση που έφερε η πρόσφατη καταστροφή της Αθήνας στον πελοποννησιακό πόλεμο. Στην απογοήτευση προστέθηκε και η πικρή εμπειρία από την τυραννία (των Τριάнта τυράννων),

που επακολούθησε. Ύστερα από την αποκατάσταση της δημοκρατίας ο Σωκράτης, κοντά στα άλλα θεωρήθηκε ο εκπρόσωπος εκείνων που με τις νέες ιδέες τους ήταν υπεύθυνοι για την παρακμή και την πτώση της Πολιτείας και εμπόδιο για τη στερέωση της δημοκρατίας στις παλιές παραδόσεις. Και όμως, ο Σωκράτης, με τα λόγια και με τα έργα του, ήταν συνεπής δημοκράτης.

Μια εικόνα της δίκης του Σωκράτη μας δίνει ο Πλάτων στο έργο του « Απολογία του Σωκράτη ». Εκεί θα μάθουμε πώς απολογήθηκε ο Σωκράτης και πώς το δικαστήριο τον καταδίκασε σε θάνατο.

Πρέπει όμως πρώτα να μάθουμε ποιος ήταν ο Πλάτων.

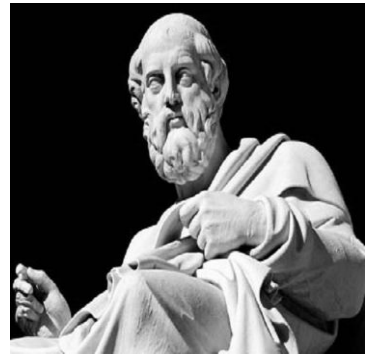
«εν οίδα ότι ουδεν οίδα»

«ουδεις εκων κακος»

(Σωκράτης)

Ο ΠΛΑΤΩΝ

Ο Πλάτων γεννήθηκε στην Αθήνα το 428 ή 427 π.Χ. Ο πατέρας του Αρίστων καταγόταν από αριστοκρατική οικογένεια. Μια πληροφορία λέει ότι η γενιά του έφτανε στον Κόδρο. Η μητέρα του Περικτιόνη καταγόταν από παλιά αρχοντική γενιά που έφτανε ως τον Σόλωνα. Το αρχικό όνομα του Πλάτωνα ήταν Αριστοκλής. Αργότερα, σύμφωνα με σχετική παράδοση, τον είπαν Πλάτωνα, επειδή είχε πλατύ στήθος και πλατύ μέτωπο. Και το όνομα τούτο τούτο του έμεινε.

Μόρφωση και νεανικά ενδιαφέροντα

Ο Πλάτων ανατράφηκε και μορφώθηκε με προσοχή και με επιμέλεια, σαν παιδί πλούσιας και αρχοντικής οικογένειας. Στο πατρικό σπίτι δέχτηκε βαθιά στην ψυχή του τα σπέρματα της αρετής που τον στόλιζε σ' όλη του τη ζωή. Είχε εξαιρετά πνευματικά και ψυχικά χαρίσματα. Ήταν προικισμένος με ποιητική και γενικότερη καλλιτεχνική διάθεση. Τα πρώτα του πνευματικά ενδιαφέροντα ήταν καλλιτεχνικά. Τον ενθουσίαζε ο Όμηρος και γενικά η ποίηση, ιδιαίτερα η δραματική. Έγραφε και ο ίδιος ποιήματα. Όταν ήταν έφηβος, μυήθηκε στη φιλοσοφία.

Γνωριμία με το Σωκράτη

Όταν ο Πλάτων έγινε είκοσι χρονών, γνώρισε το Σωκράτη. Η γνωριμία αυτή έπαιξε αποφασιστικό ρόλο στη ζωή του : Εγκατέλειψε την ποίηση, έκαψε όσα ποιήματα είχε γράψει και αφοσιώθηκε στη φιλοσοφία. Έγινε πιστός μαθητής και αχώριστος σύντροφος του Σωκράτη και τραγικός και άδικος θάνατος του Σωκράτη πλήγωσε την ευαίσθητη ψυχή του Πλάτωνα. Τον πίκρανε τόσο, ώστε έφυγε και πήγε στα Μέγαρα, κοντά στον φιλόσοφο Ευκλείδη. Άλλοι λένε ότι ο Πλάτων ίσως φοβόταν μήπως τον καταδιώξουν, επειδή ήταν μαθητής του Σωκράτη. Γι ' αυτό ύστερα από την καταδίκη του δασκάλου του έφυγε από την Αθήνα και πήγε στα Μέγαρα. Εκεί, μαζί με άλλους μαθητές και φιλόσοφους του Σωκράτη, θρήνησε τον δάσκαλο του. Στα Μέγαρα, όπως φαίνεται, έμεινε λίγο καιρό και ύστερα γύρισε στην Αθήνα.

Στην Αίγυπτο και την Κυρήνη

Αργότερα ο Πλάτων για να ικανοποιήσει τις πνευματικές του ανησυχίες άρχισε να ταξιδεύει σε μακρινούς τόπους. Πρώτα πήγε στην Αίγυπτο και στην Κυρήνη. Στην Αίγυπτο γνώρισε και μελέτησε και τον πανάρχαιο και το σύγχρονο πολιτισμό της. Στην ευτυχισμένη εκείνη χώρα του Νείλου εντύπωση έκαναν στον Πλάτωνα το πολίτευμα της, οι σταθεροί πολιτικοί και κοινωνικοί της θεσμοί. Σε μερικά έργα του Πλάτωνα βλέπουμε την επίδραση

από την εντύπωση αυτή. Στην Κυρήνη ο Πλάτων έμεινε λίγο καιρό κοντά στο διάσημο μαθηματικό Θεόδωρο και πλούτισε τις γνώσεις του στη Γεωμετρία.

Στην κάτω Ιταλία και στη Σικελία

Το 389 ή το 388 π.Χ. Ο Πλάτων κάνει το δεύτερο μεγάλο ταξίδι του. Πηγαίνει πρώτα στην κάτω Ιταλία. Το ταξίδι αυτό ήταν πολύ σημαντικό για την πνευματική του εξέλιξη, γιατί στην κάτω Ιταλία ο Πλάτων είχε την ευκαιρία να γνωρίσει καλύτερα και να μελετήσει θεωρίες των φιλοσοφικών σχολών που υπήρχαν εκεί.

Από την κάτω Ιταλία ο Πλάτων πήγε στη Σικελία, όπου έμεινε φιλοξενούμενος στην αυλή του τυράννου των Συρακουσών Διονυσίου του Α'. Η πνευματική συγκομιδή του Πλάτωνα από τη Σικελία ήταν διαφορετική. Εκεί γνώρισε από κοντά και απόκτησε πείρα από ένα τυραννικό πολίτευμα. Κέρδισε βέβαια τη φιλία και το θαυμασμό του Δίωνα, γυναικαδέλφου του Διονύσου, η γνωριμία του όμως ε το Διονύσιο είχε πολύ άσχημο τέλος: επειδή, όπως είναι το πιο πιθανό, δε συμφωνούσαν στις συζητήσεις τους, ο Διονύσιος επιβίβασε τον Πλάτωνα με τη βία σε ένα πλοίο που έφευγε για την Ελλάδα. Ο κυβερνήτης του πλοίου πούλησε τον Πλάτωνα δούλο στην Αίγινα. Εκεί τον αναγνώρισε κάποιος Αννίκερης από την Κυρήνη, το εξαγόρασε και ύστερα τον άφησε ελεύθερο. Έτσι ο Πλάτων γύρισε πάλι στην Αθήνα.

Ο Πλάτων ιδρύει Φιλοσοφική Σχολή

Ο Πλάτων είναι τώρα 40 χρονών. Γνωρίζει καλά τα φιλοσοφικά, τα πολιτικά και τα κοινωνικά προβλήματα. Έχει έναν πλούτο από γνώσεις κι από πείρα. Είναι γνωστός στους φιλοσοφικούς κύκλους από τις συζητήσεις του και από τα συγγράμματά του που είχε ως τότε δημοσιεύσει. Επιθυμία του ήταν τώρα την πείρα του και τις γνώσεις του να μεταδώσει και σε άλλους. Γι ' αυτό το σκοπό ίδρυσε μόνιμη φιλοσοφική σχολή. Το μέρος όπου ο Πλάτων ίδρυσε τη σχολή του, ονομαζόταν Ακαδημία. Βρισκόταν στο χώρο ή κοντά στο χώρο, όπου σήμερα απλώνεται η συνοικία της Αθήνας που λέγεται Ακαδημία Πλάτωνος . Στην Ακαδημία διδάσκονταν η αστρονομία, τα μαθηματικά και κυρίως η φιλοσοφία. Εκεί, μέσα σ' ένα όμορφο και γαλήνιο φυσικό περιβάλλον. Ο Πλάτων έμεινε χωρίς διακοπή είκοσι χρόνια (387-367 π.Χ.) Συζητούσε, δίδασκε, έγραφε και δημοσίευε τα έργα του. Τα είκοσι αυτά χρόνια ήταν τα πιο γόνιμα και τα πιο δημιουργικά χρόνια της ζωής του Πλάτωνα.

Δεύτερο και τρίτο ταξίδι στη Σικελία

Το 367 π.Χ. Πέθανε ο τύραννος των Συρακουσών Διονύσιος. Ο νεαρός γιος και διάδοχος του Διονύσιος Β' προσκάλεσε τότε επίμονα τον Πλάτωνα στις Συρακούσες, δάσκαλο και σύμβουλό του. Ο Πλάτων θεώρησε ευγενικό του καθήκον να λησμονήσει την προηγούμενη περιπέτειά του και να δεχτεί την

πρόσκληση. Σ' αυτόν τον παρακίνησε και η ελπίδα ότι θα μπορούσε, με ευνοϊκότερες τώρα συνθήκες, να πραγματοποιήσει εκεί βασικές πολιτικές ιδέες του, όπως η οργάνωση μιας Πολιτείας κάτω από έναν άρχοντα με σωφροσύνη και με φιλοσοφικό πνεύμα γιατί πίστευε ότι αν οι πολιτικοί ηγέτες γίνουν φιλόσοφοι ή αν οι φιλόσοφοι γίνουν πολιτικοί ηγέτες, θα λείψουν τα δεινά από τις κοινωνίες. Έτσι το 366 π.Χ. Ο Πλάτων πήγε για δεύτερη φορά στη Σικελία και το 361 π.Χ. Για τρίτη φορά. Και τις δυο φορές όμως οι προσπάθειες του απέτυχαν.

Ύστερα από το τελευταίο του ταξίδι ο Πλάτων γύρισε στην πατρίδα του και στην Ακαδημία, για να περάσει εκεί ήσυχα και ειρηνικά τα υπόλοιπα χρόνια της ζωής του.

Η άλλη ζωή του Πλάτωνα. Το τέλος του.

Ο Πλάτων ήταν άντρας με υγεία και με σωματική ρώμη. Είναι λοιπόν βέβαιο ότι στα πρώτα χρόνια της αντρικής του ηλικίας στρατεύτηκε περισσότερο από μία φορά. Δεν αναμείχτηκε στην πολιτική, γιατί και από την αριστοκρατική του καταγωγή και από δική του πεποίθηση δε συμπαθούσε δημοκρατία, όπως λειτουργούσε στην εποχή του. Αυτή άλλωστε είχε θανατώσει τον άριστο πολίτη της, το Σωκράτη. Ο Πλάτων έμεινε άγαμος.

Ως τα βαθιά του γεράματα ο Πλάτων, με καθαρό ρο νο του, δίδασκε, συζητούσε, και έγραφε, επισφραγίζοντας έτσι μια ενάρετη ζωή και ένα έργο γεμάτο θεία πνοή. Πέθανε το 347 π.Χ. Σε ηλικία ογδόντα χρονών. Τον έθαψαν στον κήπο της Ακαδημίας.

Η Ακαδημία διατηρήθηκε ως τον 6 μ.Χ. Αιώνα οπότε έκλεισε με διαταγή του Ιουστινιανού.

«Το να κάνει κανείς κάποιο κακό στους ανθρώπους δε διαφέρει καθόλου από το να αδικεί». (Πλάτων, Κρίτων, 49c)

Η ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η “Απολογία του Σωκράτη” είναι ένα από τα πρώτα έργα του Πλάτωνα. Την έγραψε λίγα χρόνια – δυο ή τρία, λένε μερικοί – ύστερα από τη δίκη, την καταδίκη και το θάνατο του Σωκράτη, όταν η ανάμνηση από τα λόγια του δασκάλου του ήταν ακόμη πολύ ζωντανή και ο πόνος για τον άδικο χαμό του βαρύς.

Ο Πλάτων ήταν παρών στην δίκη του Σωκράτη και άκουσε την απολογία του. Η Απολογία όμως που έγραψε δεν είναι πιστή απόδοση της πραγματικής απολογίας του Σωκράτη. Την εποχή εκείνη δεν κρατούσαν πρακτικά στις δίκες, όπως γίνεται σήμερα ούτε ο Σωκράτης είχε ετοιμάσει την απολογία του πριν γίνει η δίκη.

Παλαιότερα είχε διατυπωθεί η γνώμη, ότι η Απολογία είναι εντελώς ελεύθερο δημιούργημα της φαντασίας του Πλάτωνα. Σήμερα κανείς δεν δέχεται αυτή τη γνώμη. Όλοι σχεδόν είναι σύμφωνοι ότι ο Πλάτων μας δίνει στην Απολογία τα πραγματικά γεγονότα της δίκης του Σωκράτη. Είναι ακόμη σύμφωνοι ότι ο Σωκράτης έδειξε την αξιοπρέπεια, την μεγαλοψυχία, την ανδρεία και την συνέπεια που βλέπουμε στην Απολογία. Πραγματικά, ο τόνος και το πνεύμα στα πιο πολλά σημεία της Απολογίας δεν απομακρύνονται από το γνήσιο ύφος του Σωκράτη. Κατά τα άλλα η Απολογία του Σωκράτη είναι μια ελεύθερη παρουσίαση από τον Πλάτωνα των βασικών σημείων της πραγματικής απολογίας του δασκάλου του στο δικαστήριο. Άλλωστε δεν ήταν εύκολο να μην γράψει ο Πλάτων την αλήθεια, αφού την Απολογία του θα διάβαζαν και άνθρωποι που παρακολούθησαν την δίκη και γνώριζαν σε γενικές γραμμές τι είπε τότε ο Σωκράτης και τι δεν είπε.

Όταν ο Πλάτων έγραψε την “Απολογία του Σωκράτη”, ήταν νέος. Με το έργο του αυτό θέλησε να υπερασπίσει την μνήμη του δασκάλου του. Να προβάλει την προσωπικότητα, την αρετή και το ήθος του Σωκράτη και έτσι να δείξει στους Αθηναίους ποιόν άνθρωπο θανάτωσαν και πόσο μεγάλο κακό έκαναν.

Μερικοί υποστηρίζουν ότι ο Πλάτων έγραψε την Απολογία και για έναν άλλο σκοπό: Θέλησε να προβάλει το Σωκράτη ως πρότυπο για να ρυθμίζουν οι Αθηναίοι σύμφωνα με αυτό τη συμπεριφορά τους στην ιδιωτική και ιδίως στην πολιτική ζωή τους.

“ Απολογία του Σωκράτη” έγραψε και ο Ξενοφών, η γνησιότητά της όμως αμφισβητείται. Και η εικόνα του Σωκράτη, που μας δίνει, δεν έχει βάθος. Αντίθετα η Απολογία που έγραψε ο Πλάτων είναι ένα από τα κείμενα που μας βοηθούν πιο πολύ να γνωρίσουμε τον πραγματικό Σωκράτη. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι είναι η αυτοβιογραφία του.

Στην Απολογία ένας πολύ μεγάλος τεχνίτης του λόγου και φιλόσοφος, ο Πλάτων, μας δίνει μια εικόνα της προσωπικότητας του Σωκράτη. Είναι μια εικόνα που εκπέμπει ηθική και πνευματική ακτινοβολία αξεπέραστη. Και μας προσφέρεται για να λουστούμε με το φώς της. Φτάνει να το θελήσουμε.

ΠΛΑΤΩΝΑ Η ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΗ

Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΚΑΘΟΡΙΖΕΙ ΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΤΗΣ ΑΠΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ

1. Ποιά εντύπωση σας έκαναν, εσάς, ω άνδρες Αθηναίοι, τα λόγια των κατηγορών μου δεν το ξέρω, εγώ λίγο έλειψε να ξεχάσω κι ο ίδιος ποιός είμαι. Τόσο πειστικά μιλούσανε. Μολονότι, έτσι να πούμε, δεν είπαν τίποτε αληθινό. Ένα όμως θαύμασα προπάντων από τα πολλά ψέματά τους: τούτο που σας είπαν, να φυλαχτείτε μήπως σας γελάσω με την ρητορική μου. Γιατί το να μην ντραπούν πως αμέσως τώρα, ο ίδιος εγώ, με τα πράγματα θα τους βγάλω ψεύτες, όταν φανώ πως καθόλου δεν είμαι τρομερός στα λόγια, αυτό μου φάνηκε η μεγαλύτερή τους αναισχυντία εκτός αν ίσως αυτοί ονομάζουν τρομερό στα λόγια εκείνον που λέει την αλήθεια. Γιατί αν αυτό λένε, τότε και εγώ ίσως τ' ομολογήσω πως είμαι ρήτορας, όχι όμως με τον δικό τους τον τρόπο. Αυτοί λοιπόν, όπως είπα, τίποτε σχεδόν αληθινό δεν είπαν, εσείς όμως θ' ακούσετε από μένα όλη την αλήθεια, μα το Δία, ω άνδρες Αθηναίοι, όχι δηλαδή ομιλίες καλοειπωμένες σαν τις δικές τους, με φράσεις και λέξεις όμορφες, ούτε καλοστολισμένες, μόνο θ' ακούσετε λόγια απλά, με όποια λέξη μου τύχει, γιατί πιστεύω πως όσα λέω είναι δίκαια και κανείς σας ας μην τα περιμένει αλλιώςτικα. Γιατί δεν ταιριάζει, βέβαια, ω άνδρες Αθηναίοι, σε τέτοια ηλικία να παρουσιάζομαι μπροστά σας σαν κανένα παιδάριο, που τორνεύει τα λόγια του. Και γι' αυτό πολύ σας παρακαλώ και σας το ζητώ για χάρη, ω άνδρες Αθηναίοι, αν μ' ακούσετε ν' απολογούμαι με τα ίδια λόγια που συνηθίζω να μιλώ στην αγορά, μπροστά στα τραπέζια των κολλυβιστών, κι αλλού, όπου πολλοί από σας μ' έχετε ακουσμένον, να μην ξαφνιαστείτε και να μην θορυβήσετε. Ο λόγος είν' αυτός: πρώτη φορά τώρα, που είμαι εβδομήντα χρόνων, παρουσιάζομαι μπροστά σε δικαστήριο, αληθινά λοιπόν δεν γνωρίζω καθόλου την γλώσσα που μιλούν εδώ μέσα. Όπως λοιπόν, αν ήμουν στ' αλήθεια ξένος και μιλούσα με την γλώσσα και τον τρόπο, που είχα ανατραφεί, θα με συγχωρούσατε, έτσι και τώρα σας ζητώ ένα πράγμα, δίκαιο κατά την γνώμη μου, να μην κοιτάξετε τον τρόπο που μιλώ, καλό ή κακό, αλλά μόνο να προσέξετε αν αυτά που λέω είναι δίκαια ή όχι, γιατί έτσι πρέπει στο δικαστή, όπως πρέπει στο ρήτορα να λέει την αλήθεια.

ΟΙ ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΗ

2. Πρώτα λοιπόν, ω άνδρες Αθηναίοι, είναι δίκαιο ν' απολογηθώ στις πρώτες ψεύτικες κατηγορίες που μου κάμανε, και στους πρώτους κατηγορούς και ύστερα στις υστερινές και στους υστερινούς. Γιατί πολλοί μ' έχουν κατηγορήσει σε σας, και άλλοτε, εδώ και πολλά χρόνια, χωρίς να πούνε ούτε μια αλήθεια, εκείνους εγώ φοβούμαι περισσότερο, παρά αυτουνούς που τριγυρίζουν τον Άνυτο, αν και είναι και τούτοι φοβεροί. Εκείνοι όμως ήταν φοβερότεροι, ω άνδρες Αθηναίοι, εκείνοι που σας παίρνανε από μικρά παιδιά

και σας πείθανε με ψεύτικες κατηγορίες για μένα, πως τάχα είναι ένας Σωκράτης, σοφός άνθρωπος, που εξετάζει τα επουράνια και γυρεύει όσα κρύβει η γη και τον άδικο λόγο τον κάμνει δίκαιο. Αυτοί, ω άνδρες Αθηναίοι, που μου βγάλανε αυτό το όνομα, είναι φοβεροί κατήγοροι μου, γιατί όσοι τους ακούνε νομίζουν, πως αυτοί που γυρεύουν τέτοια πράγματα ούτε στους θεούς πιστεύουν. Ύστερα οι κατήγοροι αυτοί είναι πολλοί και πολλά χρόνια με κατηγορούνε και, το χειρότερο, σας μιλήσανε για μένα σε μια ηλικία που τους πιστέψατε περισσότερο, σαν παιδιά που ήσαστε, και μερικοί από σας νέοι, και με κατηγορούσανε, χωρίς να είμαι μπροστά. Και το πιο παράξενο απ' όλα είναι πως ούτε τα ονόματά τους μπορώ να τα ξέρω και να τα ειπώ, παρά ενός, που έγγραφε κωμωδίες. Εκείνοι όμως που με τα μέσα του φθόνου και της διαβολής σας έπειθαν, και όσοι, αφού είχαν πεισθεί οι ίδιοι, έπειθαν άλλους, αυτοί είναι οι πιο δύσκολοι απ' όλους, γιατί, ούτε να παρουσιάσω κανέναν απ' αυτούς μπορώ, ούτε να τον βγάλω ψεύτη. Αλλά είναι ανάγκη καθαυτό να πολεμώ με σκιές και να ελέγχω, χωρίς κανένας να μου αποκρίνεται. Παραδεχτείτε λοιπόν και σεις, ότι οι κατήγοροι μου είναι δύο ειδών, εκείνοι που με κατηγορήσαν τώρα τελευταία κι εκείνοι που με κατηγορούν από πολύν καιρό, όπως σας έλεγα. Και συλλογιστείτε, ότι πρώτα πρώτα πρέπει ν' απολογηθώ σ' αυτούς, γιατί κι εσείς πρωτύτερα και περισσότερο καιρό ακούσατε τις δικές τους κατηγορίες, παρά τις τελευταίες

Ας είναι. Ας απολογηθώ, λοιπόν, ω άνδρες Αθηναίοι, και ας προσπαθήσω να βγάλω από το μυαλό σας, σε τόσο λίγη ώρα, τη διαβολή που τόσον καιρό ρίζωσε μέσα σας. Και θα επιθυμούσα να το καταφέρω, όσο μπορέσω με την απολογία μου, αν ήτανε δυνατό να βγει τίποτε καλό για σας και για μένα, αλλά νομίζω πως αυτό είναι δύσκολο και το καταλαβαίνω και μοναχός μου, τι σπουδαίο είναι. Ας γίνει όμως όπως θέλει ο Θεός, εγώ πρέπει να υπακούσω στο νόμο και ν' απολογηθώ.

Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΑΡΝΕΙΤΑΙ Η ΑΝΑΣΚΕΥΑΖΕΙ ΤΙΣ ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ

3. Ας ξαναπιάσουμε λοιπόν απ' την αρχή ποια είν' εκείνη η κατηγορία, που έχει γεννήσει όλες της διαβολές εναντίον μου και που έπεισε και το Μέλητο να με φέρει στο δικαστήριο. Καλά! Με ποια λόγια λοιπόν με διαβάλανε; Πρέπει να σας ξαναπώ λέξη με λέξη την κατηγορία, όπως γίνεται στο δικαστήριο. ΕΙΝΑΙ ΕΝΟΧΟΣ Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΡΑΚΑΝΕΙ ΓΙΑΤΙ ΓΥΡΕΥΕΙ ΟΣΑ ΚΡΥΒΕΙ Η ΓΗ ΚΑΙ ΤΑ ΟΥΡΑΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΑΔΙΚΟ ΛΟΓΟ ΤΟΝ ΚΑΝΕΙ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΤΑ ΔΙΔΑΣΚΕΙ ΑΥΤΑ ΤΑ ΙΔΙΑ ΚΑΙ ΣΤΟΥΣ ΑΛΛΟΥΣ. Τέτοια είναι η κατηγορία. Αυτά τα πράγματα τα είδατε και εσείς στην κωμωδία του Αριστοφάνη, είδατε κάποιο Σωκράτη να φέρνεται απάνω στην σκηνή, να λέει πως περιπατεί απάνω στον αέρα και να φλυαρεί ένα σωρό φλυαρίες, που ποτέ δε μου πέρασαν, ούτε λίγο ούτε πολύ, από το νου μου. Και δεν τα λέω αυτά για να εξευτελίσω τάχα ο ίδιος αυτά τα πράγματα, αν βρίσκεται κανένας που τα γνωρίζει κι αυτά, και να ξεφύγω έτσι από τις τόσες κατηγορίες του Μελήτου. Στ' αλήθεια όμως, ω άνδρες Αθηναίοι, δεν γνωρίζω τίποτε από τέτοια πράγματα. Σας βάζω δε μάρτυρες τους περισσότερους από σας και σας παρακαλώ να τα πείτε και να

τα εξηγήσετε ο ένας με τον άλλο, όσοι μ' έχετε ακούσει ποτέ να μιλώ, έστω και το παραμικρό, και είναι πολύ από σας τέτοιοι, λέτε λοιπόν ο ένας με τον άλλο, αν καμιά φορά άκουσε κανείς από σας εμένα να λέω για τέτοια πράγματα, και απ' αυτά θα καταλάβετε ότι τέτοια είναι και τ' άλλα που λέει για μένα ο κόσμος.

4.Περίληψη: Ο Σωκράτης μορφώνει νέους χωρίς πληρωμή. Το δάσκαλο με πληρωμή έκαναν οι σοφιστές Γοργίας, Πρόδικος κ.ά. Αυτή την τέχνη, λέει ο Σωκράτης, δεν την γνωρίζει.

5.Ίσως όμως κάποιος από σας θα μου 'λεγε: Μα λοιπόν ποια είναι η δική σου δουλειά, Σωκράτη; και γιατί σου έχουνε βγάλει αυτές τις διαβολές; Γιατί αν δεν καταγινόσουν σε τίποτε σπουδαιότερο από τους άλλους, δεν θα έβγαζες τέτοια φήμη και δεν θα γινότανε τόσος λόγος για σένα, αν δεν έκανες τίποτε αλλιώτικο απ' τον άλλο κόσμο. Πες μας λοιπόν εσύ τι είναι αυτό, για να μη λέμε και μείς για σένα ό,τι μας κατέβει στο κεφάλι. Όποιος τα πει αυτά θα 'χει δικίο μου φαίνεται και γι' αυτό θα προσπαθήσω να σας αποδείξω τι είν' εκείνο που και το όνομά μου έχει βγάλει αυτό και τις διαβολές. Ακούστε λοιπόν.

Ίσως θα φανώ σε μερικούς πως χωρατεύω, να ξέρετε όμως καλά πως θα σας πω όλη την αλήθεια. Γιατί εγώ έχω βγάλει αυτό το όνομα, ω άνδρες Αθηναίοι, για κάποια σοφία που έχω. Τι είδος λοιπόν σοφία είναι αυτή; Είναι ίσως ανθρώπινη σοφία, και τώνοντι κοντεύω να έχω αυτή τη σοφία, αυτοί όμως, που σας έλεγα τώρα, φαίνεται να' χουν κάποια σοφία ανώτερη από την ανθρώπινη ή δεν έχω τι να πω, γιατί εγώ τουλάχιστον δεν την ξέρω και όποιος το λέει, λέει ψέματα και τα λέει για να με διαβάλει. Και σας παρακαλώ, ω άνδρες Αθηναίοι, μην ταραχτείτε, ακόμα κι αν σας φανεί πως λέω κάτι τι υπερβολικό, γιατί τα λόγια που θα σας πω δεν είναι δικά μου. Είναι λόγια κάποιου, που του έχετε μεγάλη εμπιστοσύνη. Γιατί για τη δική μου σοφία, αν έχω κάποια κι αν αξίζει τίποτε, θα σας φέρω μάρτυρα το θεό των Δελφών. Το Χαιρέφωντα τον γνωρίζετε βέβαια. Ήτανε φίλος μου από νέος και φίλος των δημοκρατικών και μαζί σας εξορίστηκε και μαζί σας ξαναγύρισε. Και ξέρετε δα τι άνθρωπος ήτανε ο Χαιρέφων, πόσο ήτανε ακράτητος σ' ότι κι αν επιχειρούσε. Και λοιπόν κάποτε πήγε και στους Δελφούς και τόλμησε να ρωτήσει το μαντείο γι' αυτό το ζήτημα και μην ξαφνιαστείτε γι' αυτό που θα σας πω, ω άνδρες Αθηναίοι. Ρώτησε δηλαδή αν είναι κανένας σοφότερος από μένα. Η Πυθία λοιπόν αποκρίθηκε, πως κανένας δεν είναι σοφότερος. Και γι' αυτό το πράγμα σας φέρνω μάρτυρα τον αδελφό του, αυτόν εδώ γιατί εκείνος είναι πεθαμένος.

6.Καθώς θα ιδείτε έχω το λόγο μου που σας τα λέω αυτά γιατί θέλω να σας εξηγήσω από πού έχει βγει η κατηγορία που μου κάνουν. Όταν άκουσα εγώ τα λόγια αυτά, είπα με το νου μου: Τι είν' αυτά τάχα που λέει ο Θεός και τι εννοεί γιατί εγώ δεν καταλαβαίνω να είμαι σοφός, ούτε λίγο, ούτε πολύ. Τι θέλει να πει λοιπόν, όταν λέει πως εγώ είμαι ο πιο σοφός απ' όλους; γιατί βέβαια δεν λέει ψέματα, δεν είναι δυνατόν να πει ψέματα. Και για πολύν καιρό απορούσα τι τάχα ήθελε να πει το μαντείο, πολύ πιο ύστερα άρχισα να καλοεξετάζω το πράγμα, όπως θα σας πω. Πήγα σε κάποιον απ' αυτούς που

περνούνε για σοφοί, για να μπορέσω εκεί, αν ήτανε δυνατόν, να βρω λάθος στο μαντείο και να του πω: "Να, αυτός είναι πιο σοφός από μένα κι εσύ είπες πως είμαι εγώ". Καθώς τον εξέταζα λοιπόν, (καμιά ανάγκη δεν είναι να σας τον πω με το όνομά του, ήταν ένας από τους πολιτικούς και εξετάζοντάς τον, μου έκαμε την εντύπωση που θα σας πω, ω άνδρες Αθηναίοι) και καθώς μιλούσα μ' αυτόν μου φάνηκε πως ο άνθρωπος αυτός περνάει για σοφός στους άλλους και μάλιστα στον εαυτό του, μα στ' αλήθεια δεν είναι. Και ύστερα προσπάθησα να το αποδείξω, ότι νόμιζε πως είναι σοφός, δεν ήταν όμως. Από τότε κι αυτός μ' εχθρεύτηκε και άλλοι πολλοί που ήταν μπροστά. Εγώ λοιπόν, καθώς έφευγα, έλεγα με τον εαυτό μου, πως απ' αυτό τον άνθρωπο είμαι σοφότερος γιατί κανένας από τους δυο μας σχεδόν δεν ξέρει τίποτε ωραίο ή καλό, αυτός όμως νόμιζε πως κάτι ξέρει χωρίς να ξέρει ενώ εγώ, καθώς δεν ξέρω, έτσι ουδέ νομίζω πως ξέρω. Μου φαίνεται λοιπόν πως απ' αυτόν είμαι λιγάκι σοφότερος δηλαδή τούτο μόνο, πως τουλάχιστον δε νομίζω πως ξέρω εκείνα που δεν ξέρω. Ύστερ' απ' αυτόν πήγα σε άλλον από κείνους που περνούν για σοφότεροι κι απ' αυτόν και τα ίδια πάλι κι απaráλλακτα βρήκα. Και εδώ έγινα πάλι μισητός και σε τούτον και σε άλλους.

7 – 8. Περίληψη: Ύστερα από τους πολιτικούς ο Σωκράτης άρχισε να εξετάζει με τη σειρά όλους, όσοι θεωρούνται σοφοί. Έτσι λ.χ. εξέτασε τους ποιητές, στο τέλος εξέτασε και τους χειροτέχνες. Η διαπίστωση ήταν η ίδια: Οι ποιητές, επειδή από κάποιο φυσικό χάρισμα και από θεία έμπνευση μπορούσαν να συνθέτουν ποιήματα, χωρίς όμως να καταλαβαίνουν το νόημά τους, και οι χειροτέχνες, επειδή είχαν ικανότητες στην τέχνη τους, νόμιζαν πως ήταν σοφοί και σε άλλα πράγματα, ενώ δεν ήταν. Με την εξέταση αυτή ο Σωκράτης κατέληξε στο συμπέρασμα ότι είναι σοφότερος απ' όλους, επειδή αυτός δε νόμιζε ότι γνωρίζει όσα δε γνώριζε. Επειδή δηλαδή είχε γνώση της άγνοιάς του.

9. Απ' αυτή εδώ λοιπόν την εξέταση που έκαμα, ω άνδρες Αθηναίοι, μου έχουν γεννηθεί εναντίον μου πολλές έχθρες, τόσο δυσάρεστες και βαριές, που μου γέννησαν ένα σωρό διαβολές και μου βγάλανε και τ' όνομα πως είμαι σοφός. Γιατί οι περισσότεροι που βρέθηκαν μπροστά μου κάθε φορά, νομίζουν πως είμαι σοφός σ' εκείνα που βγάζω ανήξερους τους άλλους, κι η αλήθεια όμως είναι πως, όπως φαίνεται, ο Θεός μονάχα είναι σοφός και αυτό είπε και στο χρησμό, πως η ανθρώπινη σοφία πολύ λίγο αξίζει και ίσως ίσως και τίποτε. Και φαίνεται πως αυτό δεν το είπε για το Σωκράτη εμένα, αλλά πήρε τ' όνομά μου στο στόμα του, σαν να' θελε να πει, πως: " Εκείνος, ω άνθρωποι, είναι ο σοφότερος από όλους σας, όποιος, σαν το Σωκράτη, έχει καταλάβει πως αληθινά η σοφία του δεν αξίζει τίποτε". Αυτά λοιπόν κι εγώ ακόμη και τώρα τριγυρνώ και ζητώ κι εξετάζω, σύμφωνα με το θέλημα του Θεού, σε δικούς μας και ξένους, όποιους νομίζω απ' αυτούς πως είναι σοφοί, κι όταν καταλάβω πως δεν είναι, κάνοντας το θέλημα του Θεού, του αποδείχνω καθενός πως σοφός δεν είναι. Και μ' αυτές τις φροντίδες, ούτε για τον τόπο μου' μείνε καιρός να κάνω τίποτε σημαντικό, ούτε για την οικογένειά μου, μόνο βρίσκομαι πάντα σε μεγάλη φτώχεια, για την αγάπη του Θεού.

10. Εκτός όμως απ' αυτά, οι νέοι που μονάχοι τους μ' ακλουθούνε, όσοι έχουν

όλο τον καιρό, τα παιδιά των πλουσίων δηλαδή, ευχαριστούνται ν' ακούνε την εξέταση αυτή που κάνω στους ανθρώπους και πολλές φορές με μιμούνται κι αυτοί και ύστερα καταπιάνονται κι αυτοί να εξετάζουν τους άλλους και μ' αυτό τον τρόπο, νομίζω πως βρίσκουν πολλούς απ' αυτούς που φαντάζονται πως ξέρουν κάτι, δεν ξέρουν όμως τίποτε ή πολύ λίγα. Αυτοί λοιπόν που εξετάζονται από τους μαθητές μου, τα βάζουν μ' εμένα, όχι μ' αυτούς, και λένε πως είναι κάποιος Σωκράτης, βρωμερός άνθρωπος και διαφθείρει τους νέους. Και όταν τους ρωτήσει κανένας τι κάνει και διδάσκει που τους διαφθείρει, δεν έχουν τίποτε να πουν, γιατί τίποτε δεν ξέρουν. Και για να μη φαίνονται πως δεν έχουν τι να πουν, ξαναλένε εκείνα που έχουν πρόχειρα **για όλους τους φιλοσόφους, ότι τάχα εξετάζει τα επουράνια και τ' απόκρυφα της γης και δεν πιστεύει τους θεούς και κάνει τον άδικο λόγο δίκαιο.** Γιατί, όπως νομίζω, δεν θέλουν να πούνε την αλήθεια, για να μην φανερωθούν πως χωρίς να ξέρουν τίποτε προσποιούνται πως ξέρουν κάτι.

Έτσι λοιπόν νομίζω πως οι άνθρωποι αυτοί, καθώς είναι φιλόδοξοι και ορμητικοί και πολλοί μιλούν όλοι μαζί για μένα, με τον πιο πειστικό τρόπο, σας γέμισαν τ' αυτιά από καιρό, με τις πιο άγριες διαβολές. Απ' αυτούς είναι και ο Μέλητος και ο Άνυτος και ο Λύκων που μου επιτέθηκαν. Ο Μέλητος θυμωμένος για το μέρος των ποιητών, ο Άνυτος για το μέρος των τεχνιτών και των πολιτικών και ο Λύκων για το μέρος των ρητόρων. Όστε, όπως σας έλεγα στην αρχή, θα το θαύμαζα κι εγώ ο ίδιος, αν μπορούσα να πετάξω από πάνω μου αυτή τη διαβολή, σε τόσο λίγη ώρα, τώρα που γέμισε τον κόσμο.

Αυτή είναι η αλήθεια, ω άνδρες Αθηναίοι, και ούτε σας κρύβω το παραμικρό σ' αυτά που λέω, ούτε σας αλλάζω τίποτε, μολονότι ξέρω πως γι' αυτά ίσα ίσα τα πράγματα έγινα μισητός. Κι αυτό είναι απόδειξη πως λέω την αλήθεια και πως η διαβολή που μου κάνουν και η αιτία της είναι όπως σας τα είπα. Και είτε τώρα είτε άλλοτε τα καλοεξετάσετε, έτσι θα τα βρείτε.

Η ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΤΟΥ ΜΕΛΗΤΟΥ - Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΑΝΑΣΚΕΥΑΖΕΙ ΤΙΣ ΥΣΤΕΡΟΤΕΡΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ

11. Και όσο για τις κατηγορίες των πρώτων μου κατηγορών, αρκετά είναι αυτά που σας απολογήθηκα. Όσο για το Μέλητο, τον καλό και πατριώτη, όπως λένε, και τους υστερινούς θα δοκιμάσω τώρα ν' απολογηθώ και σ' αυτούς. Και επειδή αυτοί είναι άλλοι κατηγοροί, ας ξαναπάρουμε πάλι το κατηγορητήριό τους. Αυτό είναι: **Λέει πως Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΕΙΝΑΙ ΕΝΟΧΟΣ ΚΑΙ ΓΙΑΤΙ ΔΙΑΦΘΕΙΡΕΙ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ ΚΑΙ ΓΙΑΤΙ ΔΕΝ ΠΙΣΤΕΥΕΙ ΤΟΥΣ ΘΕΟΥΣ ΠΟΥ ΠΙΣΤΕΥΕΙ Ο ΤΟΠΟΣ, ΑΛΛΑ ΝΕΕΣ ΘΕΟΤΗΤΕΣ ΑΛΛΕΣ.** Τέτοια λοιπόν είναι η κατηγορία μου και τώρα ας την εξετάσουμε στο καθετί. Λένε δηλαδή πως είμαι ένοχος, γιατί διαφθείρω τους νέους. Κι εγώ, ω άνδρες Αθηναίοι, λέω πως ένοχος είναι ο Μέλητος, γιατί αστειεύεται στα σοβαρά και βάζει σε αγώνες δικαστικούς τους ανθρώπους για το τίποτε, με την πρόφαση πως φροντίζει και χάνεται για πράγματα που ποτέ του γι' αυτά δεν τον έμελε. Και ότι τούτο έτσι είναι θα δοκιμάσω να το αποδείξω και σ' εσάς.

12. Κι έλα μου εδώ τώρα Μέλητε, και πες μου. Η μόνη σου φροντίδα δεν είναι πώς να γίνουν καλύτεροι οι νέοι; - Βέβαια. - Έλα λοιπόν, πες σε τούτους τώρα

ποιος είναι αυτός που τους κάνει καλύτερους. Γιατί φανερό είναι πως θα τον ξέρεις, αφού τόσο σε μέλει. Εκείνον που τους διαφθείρει, καθώς λες, τον βρήκες και είμ' εγώ, που με φέρνεις στο δικαστήριο μπροστά σ' αυτούς εδώ και με κατηγορείς, πες μου τώρα και ποιός είν' αυτός που τους κάνει καλύτερους και δείξε τούς τον. - Βλέπεις, Μέλητε, πως σωπαίνεις και δεν έχεις τι να πεις; και δεν ντρέπεσαι, που σου δείχνω τώρα με το παραπάνω, πως δε σε μέλει καθόλου γι' αυτό το πράγμα; Πες μας λοιπόν, καλέ μου, ποιός τους κάνει καλύτερους; - Οι νόμοι. - Μα δε σε ρωτώ αυτό, λαμπρέ άνθρωπε, σε ρωτώ ποιος άνθρωπος, αφού πρώτα έμαθε κι αυτό που λες, τους νόμους. - Αυτοί εδώ, Σωκράτη, οι δικαστές. - Πώς είπες, Μέλητε; Αυτοί είναι ικανοί να εκπαιδεύσουν τους νέους και να τους κάνουν καλύτερους; - Μάλιστα. - Και ποιο απ' τα δυο; Όλοι ή μερικοί απ' αυτούς ναι και άλλοι όχι; - Όλοι. - Πολύ καλά τα είπες, μα την Ήρα, και μας βρήκες ένα σωρό ωφέλιμους ανθρώπους. Για πες μας ακόμα. Αυτοί εδώ οι ακροατές τους κάνουν καλύτερους ή όχι; - Κι αυτοί. - Και οι βουλευτές. - Το λοιπόν, Μέλητε, μήπως οι άνθρωποι των συνελεύσεων, οι "εκκλησιαστές", διαφθείρουν τους νέους ή εκείνοι τους κάνουν καλύτερους; - Κι εκείνοι. - Όλοι λοιπόν, καθώς φαίνεται, οι Αθηναίοι τους κάνουν καλύτερους και άξιους, έκτος από μένα και μόνος εγώ τους διαφθείρω. Έτσι λες; - Έτσι λέω βέβαια. - Μεγάλη δυστυχία μου φόρτωσες αλήθεια... Και πολλή ευτυχία θα ήτανε για τους νέους αν ένας μονάχα είναι που τους διαφθείρει και οι άλλοι όλοι τους ωφελούν. Φανερώθηκε όμως αρκετά τώρα, Μέλητε, πως ποτέ δε φρόντισες για τους νέους και καθαρά δείχνεις την αφροντισιά σου, πως τίποτε δε σε μέλει γι' αυτά που με καταγγέλλεις.

13, 14, 15. -Περίληψη: Συνεχίζοντας την αντίκρουση της κατηγορίας ο Σωκράτης αναγκάζει το Μέλητο να παραδεχτεί ότι καθένας προτιμά να ζει με ανθρώπους ενάρετους παρά με κακούς. Από τους κακούς κινδυνεύει κανείς να πάθει κακό, κανένας όμως δε θέλει ο ίδιος το κακό του. Επομένως κανένας δε διαφθείρει τους νέους με τη θέλησή του. Έτσι και ο Σωκράτης ή δε διαφθείρει τους νέους ή τους διαφθείρει (δηλ. τους κάνει κακούς) χωρίς να το θέλει. Στη δεύτερη περίπτωση ο Μέλητος δεν έπρεπε να φέρει το Σωκράτη κατηγορούμενο για να τιμωρηθεί (αυτό άλλωστε δεν προβλεπόταν από το νόμο), αλλά είχε υποχρέωση να τον διδάξει και να τον διαφωτίσει για να πάψει να κάνει κάτι που δεν ήθελε. Τη διαφώτιση όμως αυτή δεν την έκανε ο Μέλητος.

Σε σχετική ερώτηση του Σωκράτη ο Μέλητος ισχυρίστηκε ότι ο Σωκράτης δεν παραδέχεται καθόλου θεούς, δηλ. είναι εντελώς άθεος. Ο ισχυρισμός όμως αυτός του Μελήτου έρχεται σε αντίφαση με την ίδια την κατηγορία του γιατί ο Μέλητος έλεγε στην κατηγορία του ότι ο Σωκράτης δεν πιστεύει στους θεούς της πόλης, πιστεύει όμως σε θεότητες ("δαιμόνια", "δαίμονες"). Ένας άνθρωπος όμως που πιστεύει σε θεότητες (δαίμονες), πιστεύει και σε θεούς, γιατί χωρίς θεούς δεν υπάρχουν θεότητες (δαίμονες).

Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΑΠΟΛΟΓΕΙΤΑΙ ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΖΩΗΣ ΤΟΥ ΚΑΙ ΤΗ ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ (ΠΟΛΙΤΙΚΗ – ΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ)

16. Μα ότι εγώ δεν είμαι ένοχος, ω άνδρες Αθηναίοι, όπως λέει ο Μέλητος μου φαίνεται πως δεν χρειάζεται και μεγάλη απολογία, να σας το αποδείξω. Φτάνουν αυτά που σας είπα. Εκείνο όμως που σας έλεγα πρωτύτερα, πως πολλοί μ' εχθρεύτηκαν, ξέρετε καλά πως είναι αλήθεια. Και αν θα με φάει κατιτί, θα με φάει όχι ο Μέλητος και ο Άνυτος, μα η διαβολή και ο φθόνος του κόσμου. Αυτά και άλλους πολλούς και καλούς ανθρώπους φάγανε, και νομίζω πως θα φαν ακόμη, ούτε είναι φόβος να σταματήσει σ' εμένα το κακό. Ίσως θα μου 'λεγε όμως κανένας: Δεν ντρέπεσαι λοιπόν, Σωκράτη, να πιάσεις ένα τέτοιο επάγγελμα που κινδυνεύεις τώρα να πεθάνεις: Εδώ θ' αποκρινόμουν σ' αυτόν, με όλο μου το δίκαιο: Δεν τα λες καλά, άνθρωπέ μου, αν νομίζεις πως ένας άνθρωπος που κάνει, έστω και την παραμικρή, ωφέλεια στους άλλους, πρέπει να λογαριάζει, αν θα ζήσει ή θα πεθάνει, αλλά να έχει μόνο του σκοπό, όταν κάνει κατιτί, αν αυτό που κάνει είναι δίκαιο ή άδικο κι αν ταιριάζει σε καλό ή κακό άνθρωπο. Γιατί τότε θα ήταν φαύλοι, κατά τα λόγια τα δικά σου, και οι ημίθεοι που σκοτώθηκαν στην Τροία και όλοι οι άλλοι και ο γιός της Θέτιδας που τόσο περιφρόνησε τον κίνδυνο, παρά να πάθει καμιά ντροπή, ώστε όταν η μητέρα του, που ήτανε θεά, στην ώρα που αυτός έβραζε να σκοτώσει τον Έκτορα, του είπε αυτά τα λόγια, όπως ξέρουμε: " Αν εκδικηθείς το φόνο του φίλου σου Πατρόκλου και σκοτώσεις τον Έκτορα και συ ο ίδιος θα πεθάνεις, γιατί αμέσως ύστερ' από το θάνατο του Έκτορα, έτοιμη είναι κι η δική σου η μοίρα", εκείνος σαν τα 'κουσε αυτά, δεν έδωκε προσοχή καθόλου στο θάνατο και στον κίνδυνο, του φάνηκε μάλιστα φοβερότερο να ζήσει ντροπιασμένος, χωρίς να εκδικηθεί το φίλο του. "Καλύτερα να πεθάνω αυτή τη στιγμή, είπε, και να εκδικηθώ τον ένοχο, παρά να μείνω εδώ καταγέλαστος κοντά στα καμαρωτά καράβια, βάρος της γης". Νομίζεις λοιπόν πως κι αυτός φρόντιζε καθόλου για το θάνατο και τον κίνδυνο; Έτσι είναι η αλήθεια, ω άνδρες Αθηναίοι. Στη θέση που διαλέξει κανένας, γιατί μόνος του τη νόμιζε καλύτερη, ή που τοποθετηθεί από τον αρχηγό του, πρέπει να μένει σταθερός, κατά τη γνώμη μου, με κάθε κίνδυνο, χωρίς να λογαριάζει καθόλου ούτε το θάνατο ούτε άλλο τίποτε μπροστά στη ατιμία.

17. Περίληψη: Αυτό το καθήκον, λέει ο Σωκράτης, το εκπλήρωσα στο παρελθόν, το εκπληρώνω και τώρα. Και στην πολιορκία της Ποτιδαιας και στις μάχες της Αμφίπολης και του Δηλίου αδιαφόρησα για το θάνατο και έμεινα στη θέση μου, εκεί που με είχανε τοποθετήσει οι στρατηγοί. Τώρα πάλι ο θεός μου έχει ορίσει μια θέση στη ζωή και μου δηλώνει ότι πρέπει να ασχολούμαι με τη φιλοσοφία και να εξετάζω τον εαυτό μου και τους άλλους. Αυτή τη θέση δεν μπορώ να την εγκαταλείψω από φόβο, μήπως θανατωθώ ή μήπως πάθω οποιοδήποτε άλλο κακό. Γι' αυτό τριγυρίζω στην πόλη και εξετάζω τους ανθρώπους, νεότερους και μεγαλύτερους, ντόπιους και ξένους. Και τους συμβουλεύω να μη φροντίζουν τόσο ούτε για το σώμα τους ούτε για τα χρήματα, όσο για την απόκτηση της αρετής. Αν με τα λόγια αυτά διαφθείρω

τους νέους, ας τα θεωρήσουμε βλαβερά. Ωστόσο, εφόσον αναπνέω και έχω τη δύναμη, δε θα πάψω να ασχολούμαι με τη φιλοσοφία και να ελέγχω και να συμβουλευώ, πειθαρχώντας πιο πολύ στο Θεό παρά στους ανθρώπους. Ακόμη κι αν με αθώνωντε με τη συμφωνία να πάψω, δε θα δεχόμουν μια τέτοια αθώωση.

18. Μη θορυβείτε, ω άνδρες Αθηναίοι, μόνο κάνετε μου τη χάρη που σας ζήτησα, να μη θορυβείτε σε όσα και αν ειπώ, αλλά να μ' ακούσετε γιατί φαντάζομαι πως θα ωφεληθείτε απ' αυτά που θ' ακούσετε. Εγώ θα σας πω και άλλα ακόμα, που θα σας κάνουν να φωνάξετε, μην το κάνετε όμως. Γιατί πρέπει να ξέρετε καλά, αν με καταδικάσετε εμένα σε θάνατο, έναν τέτοιο άνθρωπο, όπως ο ίδιος σας είπα τον εαυτό μου, περισσότερο θα βλάψετε τον εαυτό σας παρά εμένα. Εμένα σε τίποτε δε θα μ' έβλαπτε ούτε ο Άνυτος ούτε ο Μέλητος. Γιατί ούτε θα μπορούσαν να το κάμουν, δεν είναι δυνατόν νομίζω τον καλύτερο άνθρωπο να τον βλάψει ο χειρότερος. Ίσως μπορεί να τον θανατώσει ή να τον εξορίσει ή να τον ατιμάσει. Αυτά όμως ίσως αυτός και κανένας άλλος τα νομίζουν για μεγάλα κακά, εγώ δεν τα νομίζω, εξεναντίας νομίζω πολύ περισσότερο κακό να κάνει κανένας αυτά που κάνει αυτός, δηλαδή να θέλει να θανατώσει άδικα έναν άνθρωπο.

Τώρα λοιπόν, ω άνδρες Αθηναίοι, εγώ κάθε άλλο κάνω παρά να απολογούμαι για τον εαυτό μου, όπως θα νομίζετε ίσως, μα απολογούμαι για σας, μήπως αμαρτήσετε στο Θεό για το χάρισμα που σας έκανε με την καταδικαστική σας ψήφο. Γιατί αν με θανατώσετε δε θα βρείτε εύκολα άλλον σαν κι εμένα, κολλημένο από το Θεό στην πόλη, αν και είναι αστείο να το πούμε έτσι, σα σε μεγάλο και δυνατό άλογο, μα νωθρό απ' το πάχος του, που για να ξυπνήσει έχει ανάγκη από μια αλογόμυγα. Σαν τέτοια μου φαίνεται πως με κόλλησε κι εμένα ο Θεός στην πολιτεία, να σας ξυπνώ και να σας πείθω και να σας πειράζω καθέναν από σας, κι έτσι δεν παύω όλη την ημέρα να σας κολλάω εδώ κι εκεί. Τέτοιος λοιπόν άλλος δε θα βρεθεί για σας εύκολα, ω άνδρες Αθηναίοι, κι αν με πιστεύετε δε θα με καταδικάσετε. Εσείς όμως δυσαρεστημένοι ίσως, σαν κι εκείνους που σηκώνονται νυσταγμένοι ακόμα, θα πιστέψετε τον Άνυτο και θα με κτυπήσετε και με όλη την ευκολία ίσως θα με θανατώσετε και ύστερα όλη σας τη ζωή θα μείνετε κοιμισμένοι, αν δε σας λυπηθεί ο Θεός και σας στείλει κανέναν άλλο.

Και ότι εγώ είμαι ο άνθρωπος, που έπρεπε ο θεός να χαρίσει στην πολιτεία, θα το καταλάβετε απ' αυτά που θα σας πω, γιατί δε μου φαίνεται ανθρώπινο πράγμα να παραμελήσω εγώ τα δικά μου πράγματα και ν' ανέχομαι να βλέπω τους ανθρώπους μου αμελημένους τόσον καιρό και να κοιτάζω πάντα τα δικά σας συμφέροντα και να πηγαίνω χωριστά σε καθέναν από εσάς, σαν πατέρας ή μεγαλύτερος αδερφός, να σας παρακινώ να επιμελείσθε την αρετή. Και αν τουλάχιστο απόλαυα τίποτε απ' αυτά κι έπαιρνα κανένα μισθό, για να σας συμβουλευώ, θα είχα κάποιο λόγο, τώρα όμως, το βλέπετε δα κι εσείς οι ίδιοι, οι κατηγοροί μου, ενώ για όλα τ' άλλα αδιάντροπα με κατηγορήσαν, όσο για αυτό δεν μπόρεσαν πια να χάσουν κάθε ντροπή και να φέρουν μάρτυρα, πως εγώ πήρα ποτέ πληρωμή από κανέναν ή ζήτησα. Γιατί εγώ ο ίδιος σας παρουσιάζω, νομίζω, αρκετό μάρτυρα πως λέω την αλήθεια, τη φτώχεια μου.

19.Περίληψη: Ο Σωκράτης δικαιολογείται, γιατί δεν ασχολήθηκε με τα πολιτικά. Γιατί δηλ., ενώ τριγύριζε στην πόλη και έδινε συμβουλές στον καθένα χωριστά, δεν τόλμησε να ανέβει στο βήμα της εκκλησίας του δήμου και να συμβουλέψει την πόλη δημόσια, μπροστά στο λαό. Από την παιδική του ηλικία, λέει, άκουγε μέσα του ένα είδος φωνής. Αυτή η θείκη φωνή, όταν εκδηλωνόταν, πάντοτε τον απότρεπε από αυτό που επιχειρούσε να κάνει και ποτέ δεν τον παρακινούσε. Η ίδια φωνή εναντιωνόταν και δεν τον άφηνε να ασχοληθεί με τα πολιτικά.

20.Εγώ λοιπόν θα σας φέρω μεγάλες αποδείξεις, όχι λόγια, αλλά εκείνο που εκτιμάτε εσείς, έργα. Ακούστε αυτά που μου συνέβηκαν, για να μάθετε πως σε κανένα δεν υποχώρησα, μπροστά στο δίκαιο, από το φόβο του θανάτου, αν και ήξερα πως, αν δεν υποχωρούσα, θα χανόμουν. Και θα σας πω πράγματα φορτικά και δικανικά, μ' αληθινά. Γιατί εγώ, ω άνδρες Αθηναίοι, άλλο υπουργήμα κανένα δεν έλαβα στην πολιτεία, παρά μόνο στη βουλή των πεντακοσίων. Έτυχε να πρυτανεύει τότε η Αντιοχίδα φυλή, η δική μας, την εποχή που εσείς αποφασίσατε να δικάσετε τους δέκα στρατηγούς, που δεν είχανε σηκώσει τους νεκρούς της ναυμαχίας, όλους μαζί, παράνομα, όπως το είδατε και μόνοι σας ύστερα. Τότε μονάχος εγώ από τους πρυτάνεις εναντιώθηκα να μην κάνουνε τίποτε ενάντιο στους νόμους και έδωκα αντίθετη ψήφο και, ενώ οι ρήτορες ήταν έτοιμοι να με καταγγείλουν και να με στείλουν στο δικαστήριο, και σεις τους παρακινούσατε με φωνές, εγώ νόμισα πως έπρεπε μάλλον να διακινδυνεύσω μαζί με τους νόμους και το δίκαιο, παρά από φόβο φυλακής ή θανάτου να' ρθώ με το μέρος το δικό σας, που δε σκεπτόσαστε δίκαια πράγματα. Και αυτό όταν ο τόπος είχε ακόμα δημοκρατία.

Μα όταν έγινε ολιγαρχία, οι τριάκοντα με προσκάλεσαν με τέσσερις άλλους στο Θόλο κι επρόσταξαν να φέρομε από τη Σαλαμίνα το Λέοντα το Σαλαμίνιο, για να τον θανατώσουν, κι έδωκαν κι άλλες πολλές παρόμοιες προσταγές γι' άλλους, θέλοντας να ενοχοποιήσουν όσους μπορούσαν περισσότερους. Τότε λοιπόν εγώ, όχι με λόγια, αλλά με έργα απόδειξα πως εμένα δε με μέλει για το θάνατο, να το πούμε έτσι χονδρά χονδρά, ουδέ τόσο δα, αλλά με μέλει προπάντων να μην κάνω τίποτε άδικο, όταν όμως βγήκαμε από το Θόλο οι άλλοι τέσσερις έφυγαν για τη Σαλαμίνα και φέρανε το Λέοντα, μα εγώ έφυγα και πήγα σπίτι μου. Και γι' αυτό το πράγμα ίσως θα θανατωνόμουν, αν γρήγορα δεν έπεφταν από την εξουσία. Κι αυτά είναι πολλοί που μπορούνε να σας τα μαρτυρήσουν.

21, 22. Περίληψη: Σ' όλη μου τη ζωή, λέει ο Σωκράτης, και τη δημόσια και την ιδιωτική, δεν επέτρεψα άδικη πράξη ποτέ σε κανένα, ούτε ακόμη και σ' αυτούς που οι συκοφάντες μου τους λένε μαθητές μου. Δάσκαλος δεν έγινα ποτέ, σε κανένα. Ωστόσο, αν κανείς είχε την επιθυμία να με ακούει όταν μιλούσα, ποτέ δεν τον εμπόδισα. Αντίθετα, άφηνα και τους φτωχούς και τους πλούσιους να ακούνε όσα έλεγα και να με ρωτάνε, χωρίς να παίρνω χρήματα από κανένα. Κι αν κανείς απ' αυτούς έγινε κακός ή ενάρητος, δεν είμαι εγώ υπεύθυνος γι' αυτό, εφόσον σε κανένα δεν υποσχέθηκα ούτε δίδαξα ποτέ σε κανένα μάθημα. Οι νέοι μ' ευχαρίστηση συναναστρέφονται με μένα, γιατί τους αρέσει να με ακούνε να εξετάζω τους ανθρώπους και να ξεσκεπάζω την άγνοιά τους. Αν ήταν αλήθεια ότι διαφθείρω τους νέους, θα έπρεπε μερικοί

απ' αυτούς, τώρα που μεγάλωσαν και κατάλαβαν ότι στη νεανική τους ηλικία τους έδιναν ολέθριες συμβουλές, να παρουσιαστούν στο δικαστήριο, οι ίδιοι ή οι συγγενείς τους, και να με κατηγορήσουν ως διαφθορέα. Ο Μέλητος όμως ούτε παρουσίασε ούτε μπορεί να παρουσιάσει κανένα από τους νέους ως μάρτυρα κατηγορίας εναντίον μου, μολονότι πολλοί απ' αυτούς παρευρίσκονται στο δικαστήριο. Ούτε κανένας από τους νέους παρουσιάζεται μόνος του να μαρτυρήσει εναντίον μου. Αντίθετα, αν τους ρωτήσετε, θα ιδείτε ότι όλοι είναι πρόθυμοι να με υποστηρίξουν. Αυτό δεν είναι μία αδιάσειστη απόδειξη, ότι δεν έχω διαφθείρει κανέναν από τους νέους;

Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΔΕΝ ΚΑΤΑΔΕΧΕΤΑΙ ΝΑ ΖΗΤΗΣΕΙ ΤΟΝ ΟΙΚΤΟ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΩΝ ΤΟΥ

23,24 Περίληψη: Στον επίλογο ο Σωκράτης δηλώνει ότι δε θα μεταχειριστεί τα συνηθισμένα μέσα για να προκαλέσει τον οίκτο των δικαστών. Μολονότι διατρέχω τον έσχατο κίνδυνο, λέει, δε θα καταφύγω σε παρακλήσεις, σε ικεσίες και σε δάκρυα, ούτε θα σας παρουσιάσω τα παιδιά μου και τους συγγενείς μου για να με λυπηθείτε και να με αθώσετε. Τέτοια μέσα δε θα μεταχειριστώ όχι από αλαζονεία και από περιφρόνηση σε σας, αλλά γιατί δεν ταιριάζουν στην αξιοπρέπεια και τη δική μου και τη δική σας και ολόκληρης της πόλης. Επιπλέον μου φαίνεται πως δεν είναι ηθικό να παρακαλεί ο κατηγορούμενος το δικαστή και να προσπαθεί με τις παρακλήσεις του να αθωωθεί. Γιατί ο δικαστής έχει ορκιστεί να δικάζει σύμφωνα με τους νόμους και όχι να χαρίζεται. Μην έχετε λοιπόν την αξίωση να κάνω πράγματα, που δεν είναι ούτε έντιμα, ούτε ηθικά ούτε θεάρεστα, αφού άλλωστε κατηγορούμαι προπάντων για ασέβεια. Αν σας εξαναγκάζα με ικεσίες να με αθώσετε, καταπατώντας τον όρκο σας, τότε θα σας δίδασκα να μην πιστεύετε στους θεούς και έτσι θα κατηγορούσα ο ίδιος τον εαυτό μου για άθεο. Αλλά κάθε άλλο συμβαίνει, εκτός απ' αυτό. Γιατί πιστεύω στους θεούς όσο κανείς από τους κατηγορούσους μου και αναθέτω και σε σας και στο θεό να με κρίνετε και να αποφασίσετε ότι θα είναι καλύτερο και για μένα και για σας.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΚΡΙΝΕΙ ΕΝΟΧΟ ΤΟΝ ΣΩΚΡΑΤΗ

(Στο σημείο αυτό ο Σωκράτης τελείωσε την απολογία του. Αμέσως κατόπιν έγινε ψηφοφορία για να αποφασίσουν οι δικαστές αν ο Σωκράτης είναι ένοχος ή αθώος. Το δικαστήριο με πλειοψηφία 31 ψήφων κήρυξε ένοχο το Σωκράτη).

25. Περίληψη: Ο Σωκράτης λέει ότι δεν αγανακτεί για την απόφαση των δικαστών. Εκείνο που τον παραξενεύει είναι η μικρή διαφορά στις καταδικαστικές ψήφους.

ΑΝΤΙΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΝΗ ΤΟΥ

26,27. Ο Μέλητος, λέει ο Σωκράτης, προτείνει για μένα την ποινή του θανάτου. Και εγώ πρέπει να αντιπροτείνω τώρα μια ποινή που να μου αξίζει. Ας δούμε για ποια ποινή είμαι άξιος: Σ' όλη μου τη ζωή δεν κάθισα στην ησυχία μου. Παραμέλησα όλα εκείνα, για τα οποία ενδιαφέρεται ο πολύς κόσμος. Δε φρόντισα ούτε για να αποκτήσω χρήματα ούτε αξιώματα, ούτε για τις οικογενειακές μου υποθέσεις, ούτε πήρα μέρος σε πολιτικούς συλλόγους. Προτίμησα να προσφέρω στον καθένα την πιο μεγάλη ευεργεσία, προσπαθώντας να τον πείσω να φροντίζει πιο πολύ απ' όλα για την ηθική του εξύψωση. Αν λοιπόν πρέπει να προτείνω κάποια ποινή, τότε μου αξίζει να πάθω κάτι καλό, που να ταιριάζει σ' αυτή τη δράση μου. Και σε ένα φτωχό ευεργέτη που έχει ανάγκη να είναι εύκαιρος για να σας προτρέψει στην αρετή, τίποτε άλλο δεν ταιριάζει τόσο, όσο να τρέφεται από την πόλη δωρεάν στο πρυτανείο. Αν λοιπόν πρέπει να προτείνω για τον εαυτό μου ποινή που να μου αξίζει, αυτή την ποινή προτείνω: Δωρεάν διατροφή στο πρυτανείο.

Συνεχίζοντας ο Σωκράτης τονίζει ότι προτείνει αυτή την ποινή όχι από υπερβολικό εγωισμό, αλλά από πεποίθηση ότι δεν αδικήσε κανένα με τη θέληση του. Γι' αυτό δε θεωρεί σωστό να αδικήσει ο ίδιος τον εαυτό του, προτείνοντας κάποια ποινή που είναι κάτι πραγματικά κακό, ενώ ο θάνατος είναι ίσως καλό.

Θα μπορούσε βεβαίως συμφωνά με το νομό να προτείνει φυλάκιση ή πρόστιμο ή εξορία. Όμως, η ζωή του στη φυλακή θα ήταν αφόρητη. Πρόστιμο δεν μπορεί να πληρώσει, γιατί είναι φτωχός. Εξορία δεν προτείνει, γιατί αφού οι συμπολίτες του δεν ανεχτήκαν τις φιλοσοφικές του συζητήσεις, πολύ περισσότερο δε θα τις ανέχονταν οι ξένοι. Θα τον διώχνουν από τον τόπο τους, με αποτέλεσμα, σε τόσο μεγάλη ηλικία, να γυρίζει από τη μια πόλη στην άλλη.

28. Ίσως λοιπόν πει κανένας: Δεν μπορείς λοιπόν, Σωκράτη, αφού φύγεις από δω, να ζήσεις μια ήσυχη ζωή; Αυτό θα είναι το δυσκολότερο να δώσω σε μερικούς από σας να το καταλάβουν. Γιατί αν πω πως αυτό το πράγμα είναι απείθεια στο θεό, και γι' αυτό δεν μπορώ να ησυχάσω, δε θα με πιστέψετε, νομίζοντας πως αστειεύομαι · και αν πάλι σας πω πως αυτό είναι για τον άνθρωπο το μεγαλύτερο καλό, να μιλώ δηλαδή κάθε μέρα για την αρετή και για όλα τ' αλλά που μ' ακούτε συχνά να λέω, και να εξετάζω τον εαυτό μου και τους άλλους, γιατί μια παραμελημένη ζωή δεν είναι ζωή για τον άνθρωπο, πολύ λιγότερο θα πιστέψετε και τα λόγια μου αυτά. Και αυτά είναι έτσι όπως σας τα λέω εγώ, ω άνδρες Αθηναίοι, δεν είναι όμως κι εύκολο να σας δώσω να τα καταλάβετε. Έπειτα εγώ δεν είμαι συνηθισμένος να νομίζω πως μου αξίζει να πάθω κανένα κακό. Αν είχα χρήματα, θα καταδίκαιζα τον εαυτό μου σε χρηματικό πρόστιμο, σε όσα δηλαδή θα μπορούσα να πληρώσω, περίπου μισή ασημένια · σε τόσα κανονίζω εγώ το πρόστιμο μου. Ο Πλάτων όμως, αυτός εδώ, ω άνδρες Αθηναίοι, και ο Κρίτων και ο Κριτόβουλος και ο Απολλόδωρος μου παραγγέλλουν να δεχτώ τριάντα μνες, με την εγγύησή

τους · λοιπόν κανονίζω τώρα το πρόστιμο μου σε τόσα · και θα σας είναι εγγυητές για τα χρήματα αξιόχρεοι αυτοί εδώ.

Ο Σωκράτης καταδικάζεται σε θάνατο. Έπειτα από τις αντιπροτάσεις του Σωκράτη γίνεται πάλι ψηφοφορία και το δικαστήριο επιβάλλει στο Σωκράτη την ποινή του θανάτου.

ΠΡΟΣΛΑΛΙΑ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΗ ΣΤΟΥΣ ΔΙΚΑΣΤΕΣ ΠΟΥ ΕΔΩΣΑΝ Γ' ΑΥΤΟΝ ΚΑΤΑΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΨΗΦΟ

29. Για να μην περιμένετε λίγο καιρό, ω άνδρες Αθηναίοι, εκείνοι που θέλουν και καλά να κατηγορούν την πόλη, θα σας βγάλουν το όνομα και την κατηγορία πως θανατώσατε το Σωκράτη, ένα σοφό άνθρωπο · γιατί θα με πουν σοφό, και ας μην είμαι, όσοι θέλουν να σας κακολογήσουν. Αν περιμένετε όμως λίγο ακόμα, μονό του θα σας ερχότανε το πράγμα · γιατί βλέπετε δα την ηλικία μου, πως είναι πια μακριά από τη ζωή και κοντά στο θάνατο. Και τα λέω, όχι σε όλους εσάς, αλλά σ' εκείνους που με καταδίκασαν σε θάνατο. Και λέω και αυτά ακόμα στους ίδιους τούτους. Ίσως θα φαντάζεστε, ω άνθρωποι, πως εγώ την έπαθα, γιατί μου λείπανε τα λόγια, με τα οποία θα σας έπειθα, αν νόμιζα πως έπρεπε να πω και να κάνω το καθετί, για να ξεφύγω την καταδίκη. Κάθε άλλο. Την έπαθα γιατί μου λείπανε όχι τα λόγια αλλά η τόλμη και η αναισχυντία, και γιατί δε θέλησα να σας πω τέτοια πράγματα που θα σας ευχαριστούσαν να τ' ακούσετε, και να θρηνώ και να δέρνομαι και αλλά τέτοια να λέω και να κάνω πολλά και ανάξια για μένα, όπως σας είπα · πράγματα δηλαδή που είσθε συνηθισμένοι ν' ακούτε από τους άλλους.

Ούτε τότε όμως νόμισα πως για τον κίνδυνο του θανάτου έπρεπε να κάνω τίποτε ανελεύθερο, ούτε τώρα μεταμελούμαι, που έτσι απολογήθηκα, αλλά πολύ περισσότερο προτιμώ να πεθάνω με τέτοια απολογία, παρά να ζήσω με τον άλλο τρόπο · γιατί ούτε σε δίκη, ούτε σε πόλεμο, ουτ' εγώ, ούτε κανείς άλλος πρέπει τούτο να μηχανάται πως ν' αποφύγει με κάθε τρόπο το θάνατο γιατί και στις μάχες πολλές φορές είναι φανερό, πως μπορεί να ξεφύγει κανένας το θάνατο πετώντας κάτω τα όπλα του και πέφτοντας στα γόνατα εκείνων που τον κυνηγούν · και άλλοι τρόποι είναι σε κάθε κίνδυνο να ξεφύγει κανένας το θάνατο αν έχει αποφασίσει να κάνει και να λέει το καθετί...

Και τώρα εγώ φεύγω για να ξεπληρώσω την ποινή του θανάτου που μου βάλατε, κι αυτοί εδώ για να ξεπληρώσουν την ποινή της μοχθηρίας και της αδικίας που τους έβαλε η αλήθεια...

30. Περίληψη: Ο Σωκράτης προφητεύει ότι οι Αθηναίοι θα τιμωρηθούν για τον καταδίκασαν σε θάνατο. Νόμισαν βέβαια πως έτσι θα απαλλάξουν από τον έλεγχο. Τώρα όμως θα παρουσιαστούν περισσότεροι που θα ελέγχουν για τον τρόπο της ζωής τους. Και αυτοί θα είναι φοβερότεροι, γιατί θα είναι νέοι.

ΠΡΟΣΛΑΛΙΑ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΗ ΣΤΟΥΣ ΔΙΚΑΣΤΕΣ ΠΟΥ ΤΟΥ ΕΔΩΣΑΝ ΑΘΩΩΤΙΚΗ ΨΗΦΟ

31, 33, 34. Περίληψη: Τελευταία ο Σωκράτης απευθύνεται στους Αθηναίους που έδωσαν γι' αυτόν αθωωτική ψήφο. Τους προσφωνεί « δικαστές », επειδή είναι άξιοι γι' αυτό το όνομα, και τους λέει ότι το « δαιμόνιο » του δεν εναντιώθηκε ούτε όταν ξεκίναγε από το σπίτι του για να έρθει στο δικαστήριο ούτε στη διάρκεια της απολογίας του. Αυτό σημαίνει ότι ο θάνατος του είναι γι' αυτόν κάτι καλό. Πραγματικά, αν ο θάνατος είναι τέλεια αναισθησία, όπως ο ύπνος που δεν του ταραάζουν όνειρα, τότε είναι κάτι καλό. Αν πάλι είναι αποδημία σε άλλον τόπο, τότε τον θεωρεί μεγάλη ευτυχία, γιατί θα πάει κοντά σε αληθινούς δικαστές και θα μπορεί να συζητά με έξοχους άντρες, ήρωες και σοφούς ποιητές. Αλλά και οι ίδιοι πρέπει να είναι αισιόδοξοι για το θάνατο. Ο αγαθός άνθρωπος δεν μπορεί να πάθει κανένα κακό, ούτε όσο ζει ούτε όταν πεθάνει. Αυτό να έχουν στο νου τους πάντοτε.

Ο θάνατος του, λέει ο Σωκράτης, είναι θείο θέλημα. Γι' αυτό δεν κατακρίνει τους κατηγορούς του και όσους τον καταδίκασαν. Τους παρακαλεί μόνο, ανταποδίδοντας τον έλεγχο που έκανε ο ίδιος σ' αυτούς, να ελέγχουν τα παιδιά του και να τα προτρέπουν στην αρετή. Και η Απολογία τελειώνει με τούτα τα λόγια του Σωκράτη: - Τώρα όμως ώρα είναι να πηγαίνω εγώ για να πεθάνω και σεις για να ζήσετε. Ποιος από μας πηγαίνει στο καλύτερο, κανένας δεν το ξέρει, παρά μόνο ο θεός.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΣΩΚΡΑΤΗ

- ❖ Να μένουμε σταθεροί στους νόμους.
- ❖ Να εφαρμόζουμε τους νόμους.
- ❖ Να επιτελούμε το καθήκον μας στη θέση όπου έχουμε οριστεί και να μην λογαριάζουμε τίποτε ούτε τον κίνδυνο μπροστά στην ατιμία.
- ❖ Να είμαστε έντιμοι, ειλικρινείς.
- ❖ Να μην χρησιμοποιούμε τεχνάσματα και πονηριές, όπως ο Σωκράτης δεν παρουσίασε τα παιδιά του στο δικαστήριο για να προκαλέσει τον οίκτο των δικαστών.
- ❖ Ο άνθρωπος να έχει γνώση της άγνοιάς του, ότι δεν είναι δυνατόν να γνωρίζει τα πάντα.
- ❖ Να μην ενεργούμε με βάση το ατομικό συμφέρον αλλά με βάση το συλλογικό.
- ❖ Να πράττουμε το δίκαιο , επειδή ο Σωκράτης προτίμησε να πεθάνει στη φυλακή πίνοντας το κώνειο παρά να διαπράξει αδικία δραπετεύοντας.
- ❖ Είναι πιο φοβεροί αυτοί που μας κατηγορούν και δεν τους ξέρουμε γιατί αν τους γνωρίζαμε θα μπορούσαμε και να τους αντιμετωπίσουμε.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1.Εμείς αν ήμασταν δικαστές θα καταδικάζαμε τον Σωκράτη;

Η κατηγορία εναντίον του Σωκράτη ήταν ότι ο Σωκράτης δεν πίστευε στους θεούς της πόλης, αλλά εισήγαγε καινά (καινούργια) δαιμόνια· επίσης ότι αδικεί και διαφθείρει τους νέους. Η μήνυση κατά του Σωκράτη έγινε από τον Μέλητο, έναν ποιητή του οποίου μοναδική δόξα αποτελεί το γεγονός ότι υπήρξε κατήγορος του φιλοσόφου. Κατηγοροί ήταν επίσης ο Άνυτος και ο Λύκων. Ο πρώτος ήταν πλούσιος βυρσοδέψης και γνωστός πολιτικός, που είχε εκλεγεί και στρατηγός το 409 και είχε εξοριστεί από τους Τριάκοντα Τυράννους. Ο δεύτερος ήταν ρήτορας.

Ο **Σωκράτης**, κατά γενική ομολογία, θεωρείται ο πατέρας της σύγχρονης δυτικής σκέψης. Η δίκη και καταδίκη του σε θάνατο, από πολλούς ερμηνεύεται ως αποτυχία του δημοκρατικού πολιτεύματος, το οποίο τελικά πνίγει όσες φωνές είναι διαφορετικές.

Η κατηγορία περί διδασκαλίας των νέων είναι απαράδεκτη, γιατί δεν αποτελεί έγκλημα, εφ' όσον το έγκλημα προϋποθέτει κάποια πράξη και όχι έναν λόγο ή, ακόμη λιγότερο, μια ιδέα.

Ο Σωκράτης δίδασκε στους νέους τον συλλογισμό, την αμφιβολία, την αναζήτηση του εαυτού τους. Τούτο δεν συνιστά, βεβαίως, τεχνική μετατροπή τους, σε κόλακες της τυραννίας. Οι μαθητές του ελεύθερα, χωρίς κάποια πίεση, επέλεξαν να διαλέγονται μαζί του, να παρακολουθούν την διδασκαλία του και, χάρις στην «μαιευτική», να προάγονται στην γνώση. Η καταστολή ιδεών, ασύμβατη με τις πρακτικές μιας εποχής, συνιστά καταδίκη για γνώμη και όχι για πράξη.

Δεν προκύπτει από πουθενά ότι υποστήριξε άμεσα ή έμμεσα, ανοιχτά ή συγκαλυμμένα, τη βίαιη ανατροπή του δημοκρατικού πολιτεύματος. Δεν προκάλεσε με την διδασκαλία του καμία εγκληματική ενέργεια, ούτε τα εγκλήματα που διέπραξαν κάποιοι μαθητές του μπορούν να συσχετιστούν άμεσα με τα λόγια του.

Η κατηγορία, της αθεΐας, είναι απαράδεκτη, αβάσιμη και η αθηναϊκή νομοθεσία δεν περιελάμβανε κανένα νόμο, οποιασδήποτε φύσεως, που να απαγορεύει την αθεΐα ή τον αγνωστικισμό.

Εξάλλου, η περί αθεΐας κατηγορία κατά του φιλοσόφου είναι ανακριβής. Ο Σωκράτης δεν ήταν ούτε άθεος ούτε καν αφελής ή αδιάφορος προς την θρησκεία, εφ' όσον, στην φιλοσοφία του ενθέρμως ανέπτυξε μιαν αντίληψη τελείως ασύμβατη με την αθεΐα, εκείνη περί ψυχής. Όποια και αν ήταν τα πιστεύω του, συμπεριφέρθηκε πάντοτε σωστά απέναντι στους θεούς που η Πόλη αναγνώριζε. Ούτε προσπάθησε να εισαγάγει νέες, κατώτερες θεότητες στην Πόλη. Πίστευε σε μια δική του εσωτερική φωνή, αλλά δεν προσπάθησε ποτέ να επιβάλει την λατρεία του δαιμονίου του.

Επομένως, καταλήγουμε ότι ούτε η πίστη, ούτε η διδασκαλία, ούτε η ύπαρξη του Σωκράτη απείλησαν ποτέ το καλό της αθηναϊκής πολιτείας. Για όλους αυτούς τους λόγους, η ψήφος μας θα ήταν αθωωτική.

2. Πώς φάνηκε ο Σωκράτης μέσα από την Απολογία του;

Αυτό που χαρακτηρίζει το Σωκράτη είναι το πάθος του - το πάθος για τις ιδέες του, αλλά πάνω απ' όλα το πάθος για την αναζήτηση της Αλήθειας. Η αυταπάρνησή του και η αφοσίωση στην αποστολή του, σε συνδυασμό και με την ενάρετη ζωή του, του δίνει ασφαλώς και το χαρακτήρα του ηρωικού ανθρώπου. Και ασφαλώς, το πάθος, η αφοσίωση, η γενναιότητα, η εμμονή του στη εντιμότητα, η αυταπάρνηση, χαρακτηρίζουν τη λιτότητα της ζωής του.

Η λιτότητα στην οποία ζούσε θα μπορούσε να χαρακτηριστεί φτώχεια. Είχε μια αλλαξιά ρούχα και περπατούσε ξυπόλυτος. Λόγω της σκληραγωγημένης του ζωής, δεν αρρώσταινε σχεδόν ποτέ. Το ότι θα μπορούσε να θεωρηθεί βρώμικος δεν τον ένοιαζε καθόλου. Όχι τόσο από απαξίωση στους κοινωνικούς κανόνες, αλλά κυρίως για να δείξει την ανωτερότητα της πνευματικής ζωής, γεγονός που ταίριαζε απόλυτα με τις ιδέες του.

Και όλα αυτά τα προτερήματα βρίσκονταν πίσω από ένα άσχημο πρόσωπο. Η εξωτερική του εικόνα δεν είχε τίποτα το ελκυστικό. Ένα ασυνήθιστα μεγάλο κεφάλι, με γουρλωμένα μάτια και μια άτσαλα ακανόνιστη μύτη δίπλα σε πεταχτά ζυγωματικά. Και σα να μην έφταναν όλα αυτά, είχε και μια απόλυτα ιδιόρρυθμη συμπεριφορά. Ευθύτατος, χωρίς να κρατά καθόλου τα προσχήματα, είρωνας και σκωπτικός, όμως ακούραστος και επίμονος.

Η πνευματικότητα, η εξυπνάδα και το πλήθος των αρετών ενός σοφού ηλικιωμένου Σωκράτη, τον περιγράφουν σαν ένα συναρπαστικό άνθρωπο που όλοι προσπαθούσαν να κάνουν παρέα μαζί του.

Το Μαντείο των Δελφών έδωσε το χρησμό ότι δεν υπήρχε άνθρωπος σοφότερος από το Σωκράτη. Ο ίδιος αναφέρει στην απολογία του ότι δοκίμασε μεγάλη έκπληξη και αρνιόταν για πολύν καιρό να το πιστέψει. Προκειμένου να μάθει για την αλήθεια αυτού του χρησμού, έθετε ερωτήματα σε ανθρώπους που χαρακτηρίζονταν σοφοί, όπως πολιτικούς, ποιητές και άλλους. Κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δεν ήξεραν όσα ισχυρίζονταν ότι γνώριζαν. Ο ίδιος είχε τη σοφία να μη νομίζει ότι γνώριζε πολλά πράγματα. Τόσο ο Σωκράτης όσο και οι άλλοι είχαν άγνοια για πολλά πράγματα. Αλλά η τεράστια διαφορά ήταν πως ο Σωκράτης είχε επίγνωση της άγνοιάς του. Γι' αυτό ο Σωκράτης ήταν σοφότερος. Η επίγνωση της άγνοιάς του είναι προτιμότερη από μια ψεύτικη γνώση. Γι' αυτό και διατύπωσε τη μυθική του φράση, "Έν οίδα ότι ουδέν οίδα". Ένας άνθρωπος που βάζει σκοπό της ζωής του να αποδείξει την άγνοια όσων σπουδαίων περνιούνται για σοφοί σίγουρα θα κινήσει το μίσος των θιγόμενων και των οπαδών τους. Ένας τέτοιος άνθρωπος είναι απειλή.

Ο Σωκράτης, δεν δεχόταν ποτέ να πάρει χρήματα. Το θεωρούσε θέμα ελευθερίας και αξιοπρέπειας. Γιατί όλοι πρέπει να 'χουν ελεύθερη πρόσβαση στη γνώση και η γνώση είναι κάτι που δεν υπόκειται σε οικονομικούς διακανονισμούς.

Ο Σωκράτης μπορούσε ν' αποφύγει την καταδίκη αν δεχόταν ν' απολογηθεί ή αν εκλιπαρούσε το έλεος των δικαστών, όπως συνηθιζόταν τότε. Όχι μόνο ένα τέτοιο δεν έκανε ο Σωκράτης, αλλά και όταν ο σοφός κηρύχθηκε ένοχος, και συζητείτο, η επιβλητέα ποινή, ο Σωκράτης αγέρωχος και με θάρρος, δήλωσε ότι του ήταν αδύνατο να διακόψει το έργο της διαπαιδαγωγήσεως των νέων, έργο που μέχρι τώρα έκανε σύμφωνα με τη θέληση του θεού. Η υπερήφανη στάση του Σωκράτη ερέθισε τους δικαστές, και ογδόντα απ' αυτούς, που πριν είχαν δώσει αθωωτική ψήφο, τώρα ψήφισαν και αυτοί υπέρ της θανατικής ποινής.

Ο Σωκράτης βάζει πάνω από όλα το χρέος που έχει ως άνθρωπος για το τίμιο και το δίκαιο αψηφώντας ακόμα και τον κίνδυνο του θανάτου. Το μεγαλύτερο κακό για τον Σωκράτη είναι η αδικία.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Γνωρίσαμε τον Σωκράτη, εμβαθύναμε και επηρεαστήκαμε από την προσωπικότητα του. Μάθαμε πράγματα που δεν ξέραμε και σαφώς συνεργαστήκαμε. Μέσα από την έρευνα για την ζωή και τα έργα του Σωκράτη, αντλήσαμε πολλές πληροφορίες όπως πιο συγκεκριμένα για το πως γινόταν η απονομή δικαιοσύνης σε εκείνη την εποχή. Επίσης, παρατηρήσαμε ότι τότε το να τηρείς τους νόμους ήταν προϋπόθεση σωστής ζωής. Κάποιες φορές βέβαια έκαναν λάθη και οι δικαστές. Διότι όπως αποδείχτηκε ο Σωκράτης δεν ήταν άθεος αλλά μάλιστα τηρούσε τους νόμους, και υπέμεινε την ποινή που του δόθηκε ενώ οι μαθητές του, του είχαν προτείνει να δραπετεύσει και αυτός δεν δέχτηκε. Με αυτήν του την πράξη έδωσε ένα μεγάλο μάθημα ηθικής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Β.ΤΟΓΙΑ, ΕΥ. ΡΟΥΣΣΟΥ, "Φιλοσοφικά κείμενα", Εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 1984, σελ. 10-40

Α.ΓΛΥΚΟΦΡΥΔΗ-ΛΕΟΝΤΣΙΝΗ, ΧΡ. ΣΑΚΕΛΛΙΟΥ, ΕΛ. ΛΕΟΝΤΣΙΝΗ, "Ανθολόγιο Φιλοσοφικών κειμένων", Γ' Γυμνασίου, Εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 2010, σελ 56-67

Ο ζωγραφικός πίνακας είναι του Jacques-Louis David με τίτλο "ο θάνατος του Σωκράτη". The Metropolitan ,museum of Art. Νέα Υόρκη.

ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ

<http://www.onassis.gr/onassis-magazine/issue-57/socrates-trial>